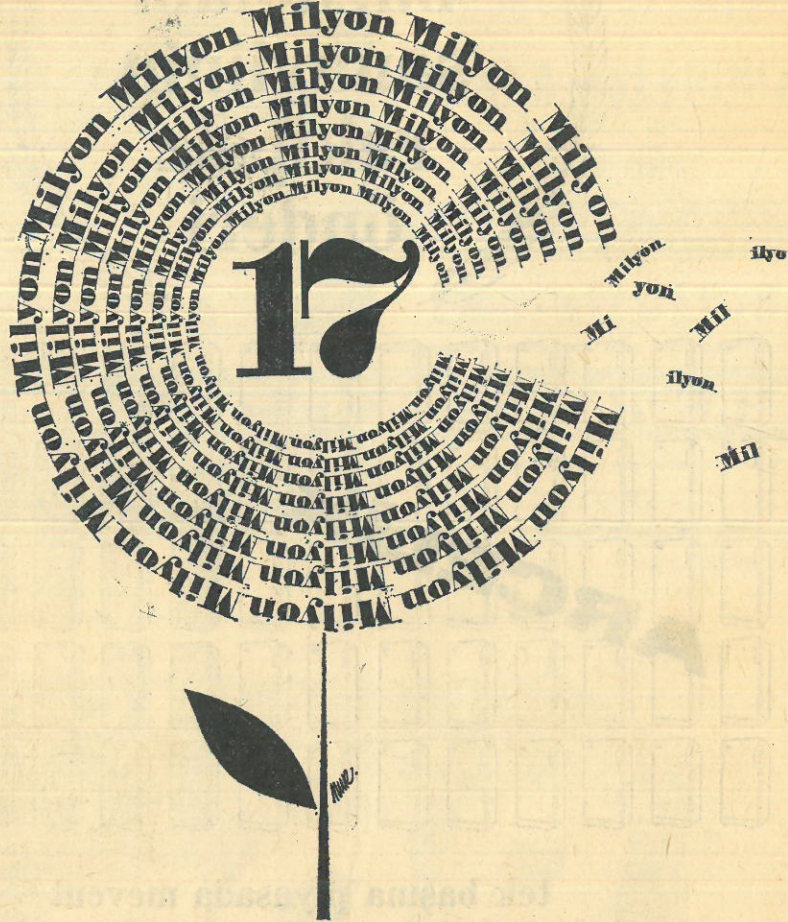


1968 YILINDA



MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 10135 - 50)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

12' 4 Nisan 1968

Devlet Nüshası

MART 1968

İÇİNDEKİLER :

- Yörük ve Türkmen Kadınlarının Baş Süslemeleri . . . Ahmet KABAKLI
Gündeslioğlu Türküsü A. Ümit ALOĞLU
Afyon'da Döğme Bakırcılık Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Doğankent'te Bayraktar İmtihanı Töresi Dursun TEMİR
Efsane ve Hikâyeleriyle Tekirdağ Mehmet ÖNDER
İnsan ve Hayvan Hastalıklarının Tedavisi Mustafa YÜKSEL
"Başlangıcından Bugüne Kadar Kahramanlık Şiirleri" . . . B. K. ÇAĞLAR
Folklorcularımız : Mahmut Işıman İhsan HİNÇER
Attar Halil Ağa'nın Mescidi Erdem YÜCEL
Milli Folklor Enstitüsü'nün Derleme Anketleri T.F.A.
Türkçede Yaşayan Yiğmek ve Yibar Sözleri Kerim YUND
Harput'ta Düğün Alayı ve Çaydaçıra İshak SUNGUROĞLU
Fındık Toplama Zamanında Söylenen Mâniler Fikret KARADENİZ
Kırşehir Masalları : "Bahçemın Oğlu" Veysel ARSEVEN
New York'ta Türk Sanatıyla İlgili Konferans ve Sergi ÇORA HİNÇER

BAYİLERİMİZ — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 224

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ



X TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 224

MART 1968

YIL : 19 — CİLT : 11

Yörük ve Türkmen Kadınlarının Baş Süslemeleri

Yazan : Ahmet KABAKLI

Değerli yazar ve romancı Nezihe Araz Hanımefendinin: "Yörük ve Türkmen kadınlarının baş süslemeleri ve bunlarla ilgili âdetlerle lejantlar" isimli konferansını, ne yazık ki dinliyememiştım. Lütfederek konferansın bir nüsha metnini göndermişler. Bu çok değerli milli folklor incelemesinden bazı parçaları size sunmaktan zevk alıyorum. Nezihe Araz, konferansına şu fıkra ile başlıyor :

"Mevlâna'nın Mesnevî hikâyelerinin birinde emsalsiz bir hazineyi koynunda saklayan, sonra başkalarıyla beraber "Hazine nerede? Hazine nerede?" diye oraya buraya koşuşan yâni aradığının kendinde, kendi içinde olduğunu farkedemeyen bir garip kişiden bahsedilir.

Ben, topluluğumuzu bütünüyle, zaman zaman işte bu, mâlik olduğu değerlerden habersiz, başkaları ile beraber nerede, nerede.. diye koşan gafil kişiye benziyorum."

Sonra ele aldığı konunun önemini şöyle belirtiyor :

"Cesaretle söyleyebilirim ki mesele gerek sanat, gerek folklor ve etnografya bakımından, ayrıca mânevî kıymetlerimizin tanınması ve muhafazası yönünden o derece ehemmiyetlidir ki bir şahsın, üç şahsın değil hususî enstitülerin, ciddi teşkilâtların, profesyonel çalışmaların malıdır. Köy ve kasabalarda yapılacak bölge müzeleri veya şehir müzeleri bu mevzuu ayrı bir sekسیون olarak işlemelidir..

Bu hedef sadece mânevî bir zevkin ifadesi değil kıymetler sistemimizi muhafaza bakımından bir zarurettir de. Çünkü zaman geçmekte, otantik pek çok eşya kaybolmakta dejenere edilmekte veya hiç olmazsa fonksiyonları ve şekilleri değişmektedir.

Benim Yörük ve Türkmenlerle ilk temasım, bundan on yıl evvel bir röportaj serisi hazırlamak için oldu.. Çadırlarındaki bütün eşya, erzak çuvalları, kaşıkliklar, kilimler, cicimler, çoraplar, ellikler.. hepsi birer ayrı sanat eseridir. Bütün bu güzellik malzemesi kadınların elinden çıkar.

İşte bu çadırlarda bir gün onlar şebit ekmeği pişirir ben kendileriyle yârenlik ederken karşıdan gelen bir arkadaşımla işaret ettiler ve sordular bana :

— De bakalım şeerli bacı, şu karşıdan gelen kim? Kız mı, kadın mı, nişanlı mı, başı boş mu, dul mu, sözlü mü?

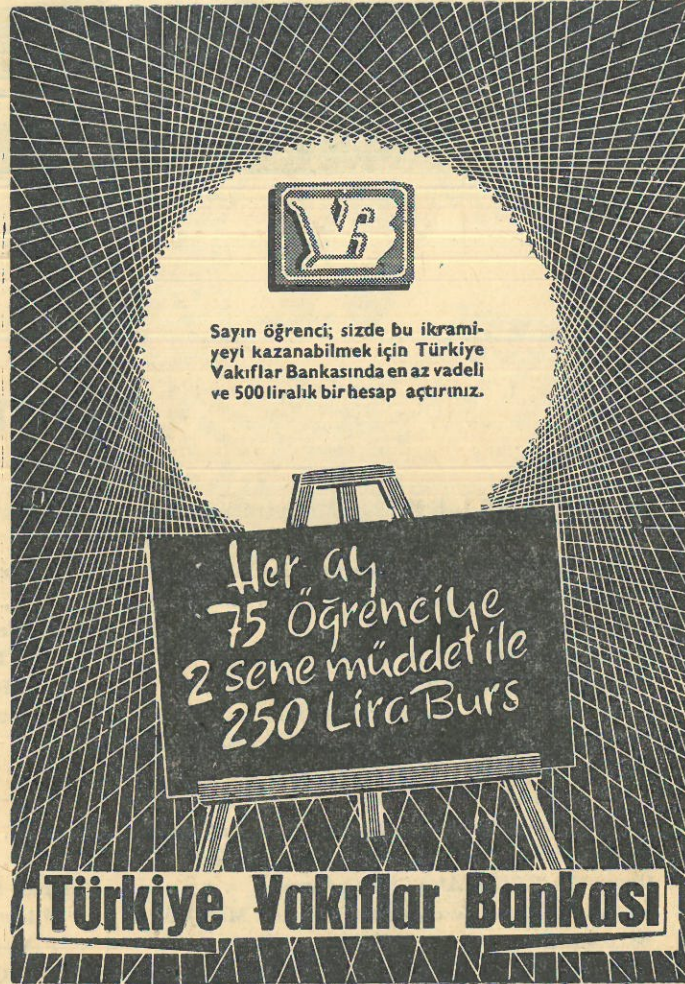
— Tanımıyorum, dedim. Nasıl söyleyeyim? Güldüler :

— Biz tanımasak da biliriz, dediler. Bir de şeerlisin, bir de okumam yazmam var diyorsun..."

Yazar, bu muammayı nihayet öğrenir. Karşısına bir süs, töre ve sanat cihamı da böylece açılır.

"Zülüfleri kesilmemiş, ince örülmüş ve kulağının üzerinde zülûf örgülerinin ancak bir ikisi görülen.. başı beyaz yazmalı güzel: bir KIZDIR. Yazmasının ucu arkaya atılmıştır, ona her isteyen tâlip olabilir.

Fes üzerine çatılan beyaz çatki şayet ha-



VB

Sayın öğrenci; sizde bu ikramiyeyi kazanabilmek için Türkiye Vakıflar Bankasında en az vadeli ve 500 liralık bir hesap açtınız.

Her ay
75 öğrenciye
2 sene müddet ile
250 Lira Burs

Türkiye Vakıflar Bankası

Gündeşoğlu Türküsü

Yazan : A. Ümit ALOĞLU

Gündeş, Adana'nın Bahçe ilçesinin Haruniye bucağına bağlı, Düldül dağının eteğine kurulmuş bir köy. Köyün adı ile beyinin adı arasında bir bağ var. Bu bölgede böyle, adı ile ağasının - beyinin adı arasında yakın bağlar olan eller çok: Gündeş, Kozan (Kozanoğlu), Elbeyli (Elbeyoğlu, Elbeylioğlu) gibi. Bunları ilerde başka yazılarımıza konu edineceğiz. Olanaklarımız elverirse Düldül Dağı'nın efsanesini de inceleyeceğiz. Gelelim şu "Gündeşlioğlunun Türküsü" ne :

Gündeşlioğlu, Kozanoğlu, Elbeyoğlu ayını devirde yaşamış beyler. Aşağıya aldığımız türküsünden de açıkça anlaşılacağı gibi, Gündeşlioğlu, çok zengin bir bey. Bir ara Gündeşlioğlu öğrenemediğimiz nedenlerle, başak toplayacak kadar yoksul, kuru toprak üzerinde yatacak kadar da evsiz, barksız, yersiz, yurtsuz bir yoksun duruma düşüyor. Düşmez kalkmaz bir Allah, demişler; Gündeşlioğlu da düşüyor ama, yanık yüreğini de dile getiriyor : (1)

*Yaz gelince yaylalara göçerdim
Karlı buzlu soğuk sular içerdim*

fif tertip renk değiştirmişse meselâ uçuk pembe veya uçuk sarı olmuşsa, bu o kızın SÖZLÜ olduğuna işarettir. Karşınızdaki kadın, başına beyaz değil de renkli bir yazma örtmüşse, EVLİ bir kadındır. Yazması tahsisen kırmızı ise YENİ GELİN'dir."

Araz, daha sonra kahkül kesme törenini, düğünleri, dal fes'in, gümüşlü fesin mânasını, tepelikleri, aynı zamanda büyüye karşı olan "alın altınımı" bunların sayılarındaki mânâları vs. anlatıyor. Sonra bütün Anadolu'da bilinen şu OYA çeşitlerini sıralıyor :

"İğne oyaları, tığ oyaları, mekik oyaları, firkete oyaları, koza oyaları, mum ve boncuk oyaları... Hele iğne oyaları Türk kadınının iğne ve ibrişimle çizdiği müstesna bir resimdir."

Bu soy değerli çalışmalarla kıymetleri daha iyi ortaya konan milli hazinelerin üzerine titremek ve her güzelliğin kendimizde bulunabileceğini isbatlamak isteyen dostlara selâm.

*Otuz altı direkten de çadır açardım (2)
Şimdi baş gölgeliğim kaşak oluktur. (3)*

*Evlâtlarım vardı tosunlu baylı
Kısraklarım vardı kulunlu taylı (4)
Kırk çiftim dönerdi ortaktan ayrı
Şimdi baş biderim başak oluktur. (5)*

*Koyunu vurduğumda çaylar kururdu (6)
Dost ağalar düşmanlarım varıdı
Katarda da tülü mayam yürürdü (7)
Şimdi baş bineğim eşek oluktur.*

*Yer altına ak mağ(a)zalar kazardım (8)
Yer yüzüne ağır sofraya yazardım (9)
Büyük meclislerde sohbet bozardım (10)
Şimdi Gündeşlioğlu çırak oluktur
uşak oluktur.*

*Getir avrat (da) şu yayılan eşeği
Yükletelim deşirdiğimiz başağı (11)
(Ezel) beğenmezdin kutnu kumaş
(yüzlü) döşeği
Şimdi kuru yerler yatak oluktur
döşek oluktur.*

(1) Biz bu türküyü sayın öğretmen Attilâ Aybars'tan dinledik. Sayın Aybars, şimdi Mersin'de Sadettin İlkokulu Müdürü. Kendileri bu türküyü 1934 yılında Fekenin Belen köyünde İsmail adlı bir öğrencisinden dinlemiş.

(2) Çadır açmak = Çadır kurmak, çadır, bak: Türkçe sözlük.

(3) Kaçak = Bir ağacın kesilirken balta ya da testereye gelmeyen aşağı yukarı bir, bir buçuk karış yüksekliğinde yerde kalan gövdesi.

(4) Kulun = Atların yeni doğmuş yavrusu.

(5) Bider = Tohumluk.

(6) Koyunu vurmak (koyunu suya vurmak) = sürüyü sulamak üzere dereye, çaya indirmek.

(7) Tülü = Erkek deve, maya = dişi deve.

(8) Ak mağaza = Gömü, hazine.

(9) Sofra yazmak = Sofra açmak.

(10) Sohbet bozulması = Sohbetin birisi gelince meclislikilerin, gelene saygı için ayağa kalkması ile kesilmesi.

(11) Deşirmek = Dilenmek toplamak; başak deşirmek biçilen tarlalara dökülen başakları toplamak.

Afyon'da Döğme Bakırcılık

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

1. Derlemenin konusu : Afyon'da döğme bakırcılık.

2. Derlemenin bölgesi : Afyon şehri.

3. Derlendiği yer ve tarih : Afyon, 29 Ağustos 1966.

4. Derleme şekli : Soruşturma yolu ile.

5. Bilgi veren : Hâlit Tağ, 1327 doğumlu erkek, aslen Afyonlu, bakırcı. Adresi : Kapanönünde bakırcılar ustası, nr. 58, Afyon.

I. Kısa tarih

1. Afyon'da bakırcılık zanaatını önceleri hep Ermeni'ler yürütürdü. Ancak bunlar, geçen yüzyılın sonlarından itibaren yavaş-yavaş çekilip gittiler. Burada bakırcılık kalmadı. Bugünkü Afyon döğme bakırcılığını, Türkistan'lı Hacı Ahmet-can Kurban Türk (ölm. 1937) yeniden kurmuştur.

2. Ahmet-can Kurban, Türkistan'lıdır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından az önce, Hacca gitmek üzere memleketinden yola çıkmış. Ancak onun uzun süren hac yolculuğu sırasında, bir tarafta Osmanlı devleti'nde seferberlik ilân edilmiş (1914), diğer tarafta Rusya'da ihtilâl olmuş ve Bolşevikler iş başına gelmişler (1917). Bu durum karşısında Ahmet-can memleketine dönememiş. Türkiye'yi ikinci vatan bilerek, buraya gelmeye karar vermiş. Ahmet-can Kurban, hac dönüşünde Suriye ve Adana üzerinden yoluna devam etmiş. Geze - geze nihayet Afyon şehrine gelmiş. Burada bulunduğu sırada, hayatını bileycilik yaparak kazanıyormuş. O sıralarda fırın işleten genç Hâlit Usta ile dost olmuş. Ahmet-can'ın asıl zanaatının döğme bakırcılık olduğunu öğrenen Hâlit Usta, onu bakırcılığa teşvik etmiş ve maddî yardımda da bulunarak bir tezgâh kurdurmuş. Bu suretle Ahmet-can Kurban, artık temelli Afyon'da yerleşmiş ve burada eski işine yeniden başlamış. Hacı Ahmet-can, daha sonraları Hâlit Tağ'ı da yanına alarak yetiştirmiştir. Hatta onun kızkardeşi ile evlenerek aralarında bir sıhriyet bağı bile kurulmuştur. İşte böylece Afyon'da, Türkistan usulü döğme bakırcılık başlamıştır.

3. Ahmet-can Kurban ile Hâlit Ustalar, daha sonra bazı çıraklar da yetiştirmişler-

dir. Bugüne gelen ustalar, ya bunlardan veya bunların çıraklarından. Afyon döğme bakırcılığı, yeniden kuruluşundan sonra gittikçe gelişmiştir. 1950 yıllarında 50 kadar tezgâh vardı. Ne yazık ki, iktisadî şartlar değişti ve küçük sanayide iş hacmi azaldı. Zamanla gelir gideri karşılayamadı. Bu yüzden döğme bakırcı tezgâhları yavaş - yavaş dağıldı. Şimdi (1966), ancak beş tezgâh vardır. Bu tezgâhların ustaları şunlardır :

- (1) Halit Tağ
- (2) Abdullah Korkmaz
- (3) Mehmet Yurtyapan
- (4) Mustafa Yurtyapan
- (5) Nusret Kocaşaban

II. Tezgâh ve âletler

A. Tezgâh

Tezgâh ağaçtan imal edilir. Dört ayaklı ve iri bir masa biçimindedir. Duvara dayalı kullanılır. Bakırcılıkta işin çoğu bunun üzerinde yapılır.

B. Kekeçler

1. İnce narlı : Kalın bir ağaç kütük üzerine dikilmiş, başı geniş ve bir tarafa yamık biçimde demirden bir kazıktır. Bakır levhayı tokmak ile döve - döve daire çevirmeye veya genişletmeye yarar.

2. Tefdümbe : Ağaçtan bir sapa takılı demirden çekiçtir. Bakır genişletmede iş görür.

3. Perdah kekeci : Tefdümbe'ye benzer. İmal edilmiş bakır eşyanın üzerindeki dövme benekleri yapmaya yarar.

C. Makaslar

4. Makas : Bilinen biçimdeki tenekeci makasıdır. Bakır levhaları kesmede kullanılır.

5. Dırnak makası : Kerpeten biçimindedir. Ağzının bir tarafı çift, karşısı tek başlıdır. Ağzı kapandığında tek baş karşısındaki girer. Bununla eklenecek bakır levhanın kenarına küçücük turnaklar açılır. Hâlit Usta'nın icadıdır.

D. Örsler

6. Nay : 90 sm. uzunluğunda kare kesitli bir demirdir. Başı az yukarı kıvrıktır. Burası, üzerinde bakır döğmeye yarar. Tez

gâhtaki yuvasına yatık şekilde sokulur. Ağız dar ve dibi geniş bakır kapları (sözleşmesi: güğüm) yapımda kullanılır.

7. İbrik nayı (veya ibrik demiri) : İki metre boyunda ve iki başı az yukarı kıvrık bir demirdir. Ağaçtan yapılmış, ters Y şeklinde çatal ayağı vardır. Bunun üst kısmındaki yuvasına sokularak kullanılır. Bakır ibriklerin yapımında iş görür.

8. Kazan örsü : 80 sm. uzunluğunda kalın bir kazıktır. Başu biraz geniş ve az kubbelidir. Yere çakılarak kullanılır. Bakır kazanların yapılmasında işe yarar.

9. Tepsi örsü : Kazan örsü boyu ve biçimindedir. Sadece başu kubbeli değil, bir yana taşmış yamık şeklindedir. Bu da yere çakılarak kullanılır.

10. Daban örsü : Kazan örsü boyu ve biçimindedir. Bunun başu daha yayvandır.

11. Eşek ayağı : Tepsi örsü'nün benzeridir. Bunun başu daha büyüktür. Bu da yere çakılır. Süt tavası, kaymak tavası ve güğüm gibi, ağız dar kapları işlerken kullanılır.

12. Mikladız : 60 sm. uzunluğunda kalın bir demir çubuktur. Başu bir tarafa doğru yatıktır. Bu başu üzerinde bakır levha döğülerek, yuvarlanır. Su güğümü veya yuvarlak biçimli dibek tencere yapımda iş görür. Bu da yere çakılır.

13. Zava : Bilinen biçimdeki, demirden yapılmış örsün biraz küçüğüdür. İki tarafındaki uçları ise, sivridir. Yere çakılarak kullanılır. Su güğümlerini işlemeye yarar.

III. Bakırcılıkta ekleme

Döğme bakırcılıkta dört çeşit ekleme yapılır :

1. Perçin : Perçin ekleme, perçin çivisi ile yapılır. Bu, başu iri ve düz, kısa boylu bir çividir. Gövdesinin çapı, işin ihtiyacına göre, 3 - 15 mm. arasında olur. Eklenecek iki bakır levha üst üste getirilir. Bunlara çivi çapında bir delik açılır ve perçin buraya sokulur. Sonra çivinin başsız ucu döğülerek açılır, yatırılır.

2. Kinet : Kinet (=kenet) ekleme ikinci yoldur. Eklenecek iki bakır levhanın karşılıklı kenarları lüzumu kadar enlilikte (10 - 15 mm.) geriye doğru yatırılır. Sonra bunların biri ters çevrilerek, bir diğeri içine sokulur. Kenetlenmiş kısımlar tokmakla döğülerek iyice bastırılır.

3. Dırnak : Bu ekleme, dırnak (= tır-

nak) kesip yerleştirme şeklinde olur. Tırnak diye, bakırın eklenecek kenarında, "dınak makası" ile 7-8 mm. eninde ve 10 mm. boyunda kaldırılmış dil şeklindeki bir parçaya denir. Eklenecek iki bakır levhadan birinin kenarında lüzumu kadar sayıda tırnak açılır. Diğer levha bu açılan tırnakların arasına sokulur. Sonra tırnaklar döğülerek iyice basılır.

4. Kaynak : Bakırcılıkta kaynak iki türlü yapılır :

a. Birincisi eski usuldür. Şöyle yapılır: "Sarı" ile "tutyâ" yarı yarıya ölçüde karıştırılır. Bu karışım havanda döğülerek toz hâline getirilir. Bu iki maddenin miktarları farklı olursa döğülemez.

Kaynak yapılacağı zaman, eklenecek levhalar önce tırnak kesip yerleştirme yolu ile eklenir. Sonra bu ek yeri ıslatılır ve üzerine hazırlanışı yukarıda gösterilen toz iki mm. kadar kalınlığında tuz gibi ekilir. Burası ateşin üzerinde tutularak kurutulur. Kuruyunca kaynak tozu sertleşir ve yerine yapışır. Bunun üzerine kaynak yeri ateşe çevrilir. Artık böylece kaynak iyice erir ve yerine kaynar.

b. Diğer usul yenidir. Bu yol Hâlit Usta tarafından bulunmuştur. Şöyle hazırlanır : bir miktar çinko, bir sac içinde ateşte mayi hâle getirilir. Sonra ateşten alınır ve bu mayi çürüme hâline gelinceye kadar karıştırılır. Daha sonra tokmak ile ezilerek, toz hâline getirilir. Kaynak yapılacağı sıra, kendi ağırlığının bir buçuk misli, ezilmiş toz hâlindeki teniker (tuza benzer bir madde) ile karıştırılır.

Kaynak yapılacak yer, birinci usulde olduğu gibi hazırlanır ve ıslatılır. Kaynak işlemi de aynen eski usul üzere yapılır. Ancak bu kaynak 95 derece ateşte eriyebildiği için çok dikkat lâzımdır. Çünkü bakırın erimesi 100 derecededir. Bu bakımdan itina edilerek, kaynağın erime derecesini fazla aşmamasına dikkat edilir. Beş derece fazla olursa, bakır da erir ve kaynak tutmaz.

IV. Bakırdan imal edilen eşyalar

1. Bakıraç.
2. Çamaşır kazanı.
3. Dibek tencere.
4. Güğüm.
5. Hamam tası.

6. Hamur leğeni : Evlerde ekmek v.b. için hazırlanan hamur işinde kullanılır.

7. İbrik ve leğeni : Bunlar eş hazırlanır, satılır ve kullanılır. Evlerde el yıkama ve abdest almada iş görür. Eskiden, evlenecek her kızın çehizi arasında muhakkak bulunurdu.

8. Kaymak tavası.

9. Kazan : Çeşitli boyda olur.

10. Minare alemi.

11. Sefertası : "Kayık biçimi"nde ve kapaklıdır.

12. Sini : Birkaç boy üzere, büyük tepesilerdir.

13. Su güğümü : Bunlar çift satın alınır ve çift kullanılır.

14. Süt bakracı.

15. Süt tavası.

16. Tencereler : Çeşitli boyda olur.

17. Tepsiler : Çeşitli boyda olur.

18. Yemek kapları : Yemek ısıtmada ve sofrada kullanılır. Bunlar başlıca iki çeşittir : (a) Mertebani : Bu yemek kabu geniş ve yayvan olur kapaksızdır. (b) Sahan : Yemek sahanıdır. Kapaklı olur. Kalemli de yapılır.

19. Yemek sinisi : Geniş çaplı sinidir. Kalemli olur.

V. Kalem işi nasıl yapılır?

1. Döğme bakırdan imâl edilen eşyanın bazıları üzerine süslemeler yapılır, ki buna "kalem işi", üzerine kalem işi yapılmış süslü eşyaya da "kalemli" denir.

2. Kalem işi şöyle yapılır : Balmumu eritilir. Süsleme yapılacak taban üzerine, fırça ile ince bir kat sürülür. Mum donduktan sonra, yapılacak süsler onun üzerine ağaç bir kalem ile çizilir.

3. Ayrıca kezzap, tuz ile söndürülür. Tavuk kanadından bir kalem, bu kezzaba batırılarak, mum üstüne çizilmiş süslemelerin üzerinden geçirilir. Böylece süslemenin tam şekli kezzap ile bakıra çizilmiş olur. Kezzabın sürmesi bittikten sonra, kuruması için bir saat kadar beklenir.

4. Kezzap kuruduktan sonra, bakır ısıtılır ve böylece balmumu akar, gider. Bakırın üzerinde kezzabın kararttığı süsleme çizgileri kalır. İşine göre oyuğu kalemleri vardır. Bunlar on tane kadardır. Yapılan süsleme, bu oyuğu kalemleri ile oyulur. Şe-

Bize gelen KİTAPLAR

• Doç. Dr. Hikmet TANYU : "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri". Eser Ankara ve Türkiye'deki bütün adak yerlerini geniş şekilde içine almaktadır. Ayrıca "Giriş" bölümünde "Adak" kelimesinin anlamı, tahlili, benzeyişli deyimler, inceleme sahası, kullanılan metod, Yurd dışındaki yerlerde adak hakkında bilgiler ve adak yerleri ele alınmıştır. 30 resim vardır. 31 sayfalık bibliyografya ve 54 sayfalık indeksle kitap tamamlanmaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları : LXXVIII. 24 x 17 Cm, boyunda, 16 + 432 sayfa, 20 lira.

• Ömer Asım AKSOY : "Atasözleri ve Deyimler". Elkitabı, 1966 da yayınlanan aynı addaki eserin kısaltılmış şekli. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi : 11. 20 x 14 boyunda, 184 sayfa, 5 lira.

• Türk Dil Kurumu : "Haber Dili Sözlüğü". Türk Dil Kurumu Yayınları : 264. 20 x 14 boyunda, 156 sayfa, 5 lira.

• Nebi DADALOĞLU : "Gardaşlarım". Şiirler. Desenler tanınmış ressamlar tarafından yapılmıştır. P.K. 126, Ulus - Ankara, adresinden temin edilir. 20 x 14 boyunda, 64 sayfa, 2,5 lira.

• Samih TIRYAKIOĞLU : "Büyülü Eşyalar". Çeviri derleme masallar. Varlık Çocuk Klâsikleri : 59. 17x 12 boyunda, 48 sayfa, 1 lira.

killer iyice meydana çıkarılır.

5. Bakır üzerine yapılan süslemelerin adları yoktur. Kuş, ağaç, selvi, çiçek, yazı (eskiden arap yazısı ile güzel sözler, beyitler, yemek ile ilgili iyi dilekler v.b.) gibi çeşitli süslemeler çizilir.

Bu süslerin kalıpları da yoktur. Bunlar ustadan çırağa, devamlı görgü ve çizme ile geçer. Nihayet bir el alışkanlığı hâline alır. Çeşitli süslemeleri öğrenen usta, kalem işi yapılacak kaba; kendi zevkine, kabın kullanılış yerine ve süs yapılacak tabanın müsaadesine göre uygun gördüğü süslemeyi çizer.

Doğankent'te Bayraktar İmtihanı Töresi

Yazan : Dursun TEMİR

Doğankent ve yörelerinde ilgi çekici bir âdet vardır. Sonbahar geldiği zaman düğünler başlar. Köyden dışarı verilen kızın düğünü olurken dışarı köyden kızı almayı gelirler. Evsahibi köyün delikanlıları uzun bir saf halinde dizilip düğüncüyü karşılamaya giderler. Öteki köyün gençleri de aynı şekilde dizilirler. Safın ortasındaki gençler, sorulacak sorulara cevap verebileceklerden seçilir. Elleri birer bayrak vardır.

İki alay karşılaşınca imtihan başlar. Hem yürürler, hem birbirlerini imtihan ederler. Saftaki delikanlıların hepsi de sual sorabilirler. Fakat sırayla. Karşıdan bir soru geldiğinde saftan bir kişi bilse cevabını verebilir. Sorulan soruların ekseriyeti tasavvufidir, dinle ilgilidir. Aşağıya bazılarını alıyorum.

★

- 1 — Sazım öter perde perde,
İmtihan olalım burda,
Sana diyorum Bayraktar!
Kırkların mekânı nerde ?
- 2 — Koluma taktım gelebi,
Dolaştım Şam'ı, Haleb'i.
Muhammed (Mustafa) dünyaya
gelince
Kim çekdi, kim beledi ?
- 3 — Bugünkü günün adı nedir?
Yarınki günün adı nedir?
Yeraltındaki yeşil caminin,
İmamının adı nedir?
- 4 — Hak verir kısmetimi, gıdamı
Kesmezem dilimden bari hüdamı,
Yuğurmadan evvel Cebrail Ademi
Hiç âdem yoğiken kimidi Hacı ?
- 5 — Ezelden baki Sırrullahın sır idi
Müminlerin kalbi dolu nur idi
Ne çekici, ne körüğü var idi
Neden hasıl oldu Ali kılıcı ?
- 6 — Bir kuş gördüm Sarı çeşme başında
Melekler çağrışır aşkın düzündü
Deniz derya idi Dünya yüzünde
Gömleği tersine giyen kim idi ?

- 7 — Mehti çıktı diye Bilâl bağırdı,
Kırk teknesi vardı hamur yoğurdu
On iki kız seksen oğlan doğurdu.
Bunların teker teker mânasını
isterim.
- 8 — Bil bir nedir? Beş nedir?
Sürünün önündeki koç nedir?
Mekke'de bir koyun kuzulmuş,
Anası erkek kuzusu dişi, bu iş nedir ?
- 9 — Bir kuzu gördüm ağız kapalı
Mevlâsına sadık kullar tapalı
Bir han gördüm 360 kapılı
Bunun iptidasını açan kimdir ?

Karşı taraftaki gençler bunları cevaplandırır. Meselâ yukarıda verdiğimiz 3. dörtlüğün cevabı şudur :

Bugünkü günün adı Dünya'dır.
Yarınki günün adı Ahret'tir
Yeraltındaki yeşil caminin
İmamının adı Hazreti Muhammet'tir.

★

Dergimizin notu : Yukarıdaki yazının derleyicisi Dursun Temir, sadece 3 numaralı dörtlüğün cevabını derleyebilmiş ve yazısının sonuna eklemiştir. Biz yazının tamamlanması ve saz şairlerinin, tekellüm, atışma dedikleri bu sualli cevaplı, muamma adı da verilen dörtlüklerin cevabını vermesini, geçen ve bu yıl Konya Âşıklar Bayramı ile Hasankale ve Erzurum'da yapılan aynı mahiyetteki Âşıklar Bayramında da derece alan Tokatlı âşık Selmanî'ye okuduk. Bunlara sırasıyla cevaplar verdi. Meclislerde devran sürmeyenler bunlara pek cevap veremez, dedi.

Yazıdaki sıra numaralarına göre Doğankent ve dolaylarında "Bayraktar İmtihanı" nda sorulan muammaların karşılıklarını, aldı sazı âşık Selmânî, bakalım nasıl cevapladı :

- 1 — İmtihan mı maksamdız, derdiniz,
Şimdi artık sözü bize verdiniz,

T e k i r d a ğ

Yazan : Mehmet ÖNDER

Osmanlı'lar 1358 yılında, Süleyman Paşa komutasındaki yiğitlerle Tekirdağ'ını, Bizans Tekfuru (Derebeyi) nun elinden aldıkları zaman, şehrin adı "Rodosto" idi. Fetihten sonra bu ad, Türkçeleştirilerek "Rodosçuk" şekline girdi. Daha sonraları, bir ihtimale göre 1732 yılından sonra Rodosçuk şehri "Tekfurdağ" olarak kullanılmaya başladı. Cumhuriyetten sonra da, 1927 yılında "Tekirdağ" oldu.

İşte Tekirdağ şehri adının geçirdiği değişiklikler.

Tekirdağ adı, Tekfurdağı adının az çok Türkçeleştirilmiş şekli olduğu malûm. Tekfurdağına gelince, hikâyesini şöyle anlatırlar :

Tekirdağ Tekfur'u, bir gün, adamlarıyla birlikte ava çıkmış. Herkes, ormanda bir tarafa dağılmış.. Tekfur da bir koruluktan geçerken karşısına bir ceylân çıkmış. Hemen yayını gererek, nişan almış, ceylânın sırtına okunu saplamış.. Yaralı ceylân, kanını akıtı akıtı koruluğa dalmış. Tekfur da ardından.. Kan izini izleyen Tekfur, gide gide çalılar arasında ceylânın yuvasını bulmuş, bir de ne görsün, yaralı ceylân süt dolu memeleriyle yavrularını emzirmekte,

gözlerinden yaşlar akıtmakta. Ceylân, yavrularını doyurduktan sonra da son nefesini vermiş. Bu olay, Tekfur'u çok üzmüş, sarayına döner dönmez, ilk işi avlanmayı yasaklamak olmuş. Daha sonra da tacını, tahtını terkederek, dağda bir kulübeciye çekilmiş, kendisini affetmesi için Tanrısına yalvarmış. Ölüncüye kadar dağdan inmemiş. Bundan dolayı da, dağa "Tekfur dağı" adı verilmiş. Bazıları Tekfur'un gizlice Müslümanlığı kabul ettiğini, dünyevî işlerden kendisini sıyrarak bu dağda yıllarca ibadette bulunduğunu söylerler. Bugünkü Tekirdağ şehrinin bulunduğu yer, eskiden bağlık bahçelikmiş. Eski Tekirdağ şehri, daha ötelede (muhtemelen Barbaros'ta) bulunuyormuş. Bizans imparatorları yazın gemilerle gelir, Tekirdağ bahçelerinde âlemler yapar eğlenirlermiş. Öyle ki, Tekirdağ'da, Babil'in asma bahçeleri gibi bahçeler varmış. Buralarda âşıklar murad alır, murad verirlermiş.

İlk olarak, iki sal ve seksen kişi ile bu bölgeden Rumeline çıkan Orhan Gazinin yiğit oğlu Süleyman Paşa, bu güzellikler diyarını fetih destanlarıyla süslemiş. Bugün, o Bolayır'daki türbesinde mutluluk içinde..

Kırklar'ın mekânın bana sordunuz,
Kırklar'ın mekânı arşı âlâdır!

- 2 — Arifler dünyayı sırdaneledi,
Herkesi tülbennden süzdü,eledi,
Muhammed dünyaya geldiği zaman
Huriler, melekler çözdü, beledi!

- 4 — Hak verir kısmetim, hem de gıdamı,
Kesmezem dilimden bari Hüdamı.
Yuğurmadan evel Cibril Ademi,
Ervah idi Hakka ulaşan hacı !

- 5 — Ezelden sevdiğim yaratan Allah,
Nur örtülü kara donlu Beytullah,
Körüğü gülbenktir, çekici eyvallah,
Andan hasıl oldu Ali Kılıcı!

- 6 — O kuş ki ruhlardır insan özünde,
Melekler çağrışır arşın yüzünde,
Deniz, derya iken dünya yüzünde
Gömleğin tersini Muhammet giydi !

- 7 — Mehti çıktı diye Bilâl bağırdı,
Kırklar muhabbetten hamur yağurdu.
Oniki imam seksenbin er doğurdu,
Bunların mânâsı böyle değil mi ?

- 8 — Bir: Allah, beşler: Muhammetle Hulefa
Sürünün önündeki koç Muhammet
Mustafa
Mekke'deki koyun ise Âdem Baba,
Kuzuyu sorarsanız o da Havva Anamız!

- 9 — O kuzu ahrazdır, ağız kapalı,
Sır saklayan kulun sırrı tapalı.
O han insan vücudu üçyüztümlü kapılı,
Bunun iptidasını açan Allaktır!

Bu cevaplarda yanlışlıklar varsa, daha doğru cevap verecek olan okuyucularımızın ve âşıkların cevaplarını da bize gönderdikleri takdirde yayınlayacağımızı açıklarız.

İnsan ve Hayvan Hastalıklarının Tedavisi

Yazan : Mustafa YÜKSEL

(Derlendiği yer : Çimi köyü, İlçesi : Akseki, İli : Antalya, Derleme tarihi : 6. 1. 1968).

A — İNSANLARDA GÖRÜLEN HASTALIKLAR :

a -) İskele

Kadınlarda görülür.

Belirtileri : Kalçalarda, göbekten aşağı kısımlarda devamlı ağrılar.

Tedavi şekli : Köyün yaşlı kadınları tedavi işiyle uğraşırlar.

Hasta ayaklarından, kafa ve beli yerde kalacak şekilde tavana asılır. Ayaklarından ipele peyce çektilir. Hastanın kalçası, karın boşluğu zeytin yağı ile yağlanır, göbeğine bir sabun konur, bir bezle kuşak gibi göbeği sarılır. Ayakları ipten bırakılır. Sargı 3 - 4 gün devamlı kalır, bu süre içinde hasta yatar ve terletilir. Tedavi aç karna yapılır. Tedavi işini yapan koca karıya 25 - 100 kuruş arasında aralık (Hastalıktan kurtulma parası) verilir.

b -) Göbek düşmesi

Nedeni : Aç karna yüksek yerlerden atlamak, farkında olmadan vücudun sarsılması, ağır yük kaldırmak, terli su içmek.

Belirtileri : Karın ağrısı olur, hastanın iştahı kesilir. Karında su toplanır.

Tedavisi : Kocakarılar tarafından yapılır.

Karın bölgesi zeytinyağı ile yağlanır. Göbek çevresinden göbeğe doğru karın bir süre sıvazlanır. Göbeğe sabun kalıbı veya yassı bir taş konarak kuşak gibi bir bezle göbek sarılır. Kocakarı sarma işini yaparken :

— El benim değil, Fatma Anamızın eli, der.

Tedavi yapılmadan önce hastaya yemek yedirilmez. Hasta aç karınla tedavi için kocakarıya gelir. Hasta iyi olmazsa bu işlem iki üç kez tekrarlanır. Kocakarıya tedavi için 25 - 100 kuruş arasında aralık verilir.

c -) Diz ağrıları

Belirtileri: Dizde görülen devamlı ağrılar.

Tedavi eden : Akseki Fersin köyünden 50 yaşlarında bir adam.

Tedavi şekli : Ayağın kalçaya yakın bir yerinde ağrı görüldüğü zaman; o adam kabadan dağlanır. Diz kapağında ağrı görüldüğü zaman; hasta diz kapağına yakın etlice bir yerinden dağlanır.

Kabadan dağlanacaksa; bir demir çubuk ateşte kızdırılır. Demir çubuğun degeceği yerin etrafı hamurla çevrilir. İki kişi hastanın ayakları, bir kişi hastanın sırtı üstüne oturtulur. Hastanın çabalamasının önüne geçilmiş olur böylece. Kızan demirle hamurun çevrelediği kısma dokunulur. Yanan yerden 7-8 saat sonra sarısu çıkmağa başlar. Yanık yarasını kapatmamak, işletmek için; asma yaprağı, lahana yaprağı gibi yapraklar yaranın üstüne konur. Yara, birkaç gün içinde cerahatlanır. Yarayı işletme, bir aydan fazla sürer. İstenilen şekilde işletme yapıp, ağrı kesilmeye başlayınca, yaprak koymaktan vazgeçilir. Yaraya bundan sonra hiç bir şey konmaz.

Tedavi esnasında acılı, ekşili, baharatlı yiyecekler hastaya verilmez.

Diz ağrısı olanlar — bilhassa erkekler, kadınlar dayanamazlar — ya hemen yaktırırlar, yahut da doktora giderler. Eğer doktor tedavi edemezse Fersine gidip, ağrının bulunduğu yere göre yaktırırlar. Tedavide olumlu sonuç yüzde olarak çok yüksektir. Yakılıp da iyi olmyan yok gibidir. İşin tuhaf tarafı, doktorların tedavi edemediği hastalar bile iyileşiyor çoğu kez.

d -) İsalet (Nazar)

Nedeni : Kişinin bazı üstünlüklerinden dolayı herkesin ilgisini çekmesi.

Belirtileri : Karın ağrısı, vücudun çeşitli yerlerinde ağrılar olması, herhangi bir hastalığa yakalanması.

Tedavi edenler : Eski yazı bilen ve Kur'anı okuyabilen kocakarılar.

Tedavi şekli : Hasta yatırılır. Bir kalbura üç kaşık, biraz toprak, bir tarak, hastanın ayakkabısı, bir soğan, bir bıçak konur. (Bunların nazarı kestiğine inanılır.) Kalbur hastanın üstüne tutulur. Ocakta bir tava içinde biraz kalay eritilir. Bir tasa su konur. Kocakarı erittiği kalay tavasını sağ eline alır. Öteki eliyle su dolu tasa hastanın üstüne tutar. Kalburu başkası tutar. Kocakarı bazı sureler okuyarak, kalayı su dolu tasa döker. Bu işlemi üç kez tekrarlar. Sonunda koca karı :

— Bakan gözler çatlasın, patlasın, der.

Kocakarı, bir avuç tuz (diri) alır, ocakta yanan ateşe atar. Tuz ateşte sesler çıkararak yanar.

Su dolu taştan çıkarılan kalayın şekline bakarak nazar eden kişinin gözünün ne derece keskin olduğu hakkında bir hüküm yürütülür. Bütün bunlardan sonra tedavi bitmiştir. Hasta sahibi, 25 - 100 kuruş arasında bir miktar parayı koca karıya vermek için; ocağın kenarına koyar. Bunu vermekteki amaç; kocakarının ağırlığının hastaya dökülmemesidir.

e -) Aydaş

Çocuklarda görülen bir hastalıktır. (0-2 yaş arasındaki çocuklarda)

Belirtileri : Çocuk zayıftır, rensizdir. Zamanı geldiği halde yürüyemez. Çocukta her yönden bir gelişme geriliği görülür.

Nedeni: Yakın komşuların arka arkaya çocuklarının olmasından ileri gelir.

Bir evin bir çocuğu olduğu zaman; aynı ayda kendi evinin yukarıdaki evde de bir çocuk olursa, aşağıdaki evin çocuğu aydaş olur. Bunu önlemek için :

Çocuk sahibi anneler, bir kuyu üstüne gelip çocuklarını değiştirerek emzirirler.

Tedavisi : Tedaviyi önce aile kendi yapmaya çalışır. Aydaş çocuk sahibi çocuğunu alır; gece kimse görmeden, duymadan, kimseyle konuşmadan yukarıdaki evin çevresini dolaşır. O evden bir taş çeker. Evin damı yonga ise, bir yonga; değilse, yakacak bir parça alarak eve gelir. Taş çocuğun beşiğine konur. Yonga yakılır; dumani beşiğe tutulur.

Ailede çocuk tedavi edilemezse; çocuk, anesi ve bir kocakarı tarafından götürülüp, GALÇEŞ'deki (Çimi'de bir yerin is-

mi) delik taşdan geçirilir. Sonra köyün ucundaki dört yol ağzına gelir. Yollardan toplanan çöplerle, bir kapta su ısıtılır ve çocuk bu su ile çimdilir. Kocakarının örtüsünün ucuna 25-100 kuruş arası bir aralık bağlanır.

Bütün bu tedavilerden sonra çocuk iyileşmesse; çocuk bir ölü ile aydaş olmuş demektir. (Çocuğun doğumundan sonra ölen bir kimse ile) Bu durumda; çocuk, çocuk sahibi tarafından köyün etrafındaki Medrese'yi (Eskiden medrese imiş, şimdi mezarlık) içine alacak şekilde dolaştırılır. Bu dolaştırma işi, gizlidir, kimseye söylenmez.

İnsan hastalıklarıyla ilgili tedavi yollarından okutma, nuska (muska) yazdırma :

İskele, göbek düşmesi ve benzeri diğer hastalıkları tedavi ettirmek için kocakarılar baş vurulur. Kocakarılar tedavi edemezlerse, o zaman hocalara gidilir. Hocalar, okurlar, üflerler, tükürürler ve nuskalar yazarlar. Doktorların tedavi edemediği hastalar da artık hoca peşinde koşarlar. Her hocanın nefesi, her hastanın hastalığına derman olmaz. Bunun için; hangi hocaya baş vurulacağı bıçak koyma ve düşe yatırma yollarıyla aranır, bulunur.

Bıçak koyma :

Bıçağı köyde bellibaşlı bir iki kocakarı koyar. Bunlar daha önce bu işi yapanlardan el almışlardır. Onların yaptığı bıçak koyma işini şimdi hayatta olan yeni kocakarılar devam ettirmektedir. Bugünküler de ölmeden önce kendi yakınlarına el verir. Bu iş böyle sürer gider.

Yapılışı : Kocakarı, önce aptest alır. Birkaç bıçak toplar, bir tasa su doldurur. Her bıçağı, bir hocanın adına okuyarak (sureler okur) su dolu bir tasın içine koyar. Ertesi gün hangi bıçak paslandıysa, yahut en çok hangi bıçak paslandıysa, o hoca hastaya okuyacak, üflüyecek ve muska yazacaktır. Bu iş için kocakarıya 25 - 100 kuruş aralık verilir.

Düşe yatırma :

Düşe yatanlar yine kocakarılar. Kendisine, hasta sahibi veya hasta, bir çocukla aralık ve kendisine ait bez cinsinden bir eşyasını göndererek, kocakarıdan düşe ya-

tivermesini ister. Kimin için düşe yatıla-
cağı söylenmez.

Yapılışı : Kocakarı, namazı kıldıktan
sonra (Yatsı) :

— "Allahım, hastayı iyileştirmek için
kimi göstereceksen göster" şeklinde niyet
eder. O gece kocakarının rüyasına hangi
hoca girerse, düşe yatırana bildirir. O gece
düşünde kimseyi göremezse, ertesi gün yi-
ne niyet eder. Niyet çok çeşitlidir. O köyün
hocalarını veya başka köyün hocalarını
düşte görmek için niyet edilebilir.

Hocaların okuması, üflemesi ve tükürmesi :

Hasta hocanın önüne diz çöker. Hoca
hastaya besleme çektirir. Hastaya sureler-
den Elhamı ve Gulhü'yü okutur. Sonra,
hoca okumaya başlar; biraz okur, bir üf-
ler, biraz okur bir üfler. Okuma bittikten
sonra, hastalığının geçeceği yolunda bir
telkinde bulunur hastaya.

Bir tas su getirir. (Tas su bardağı ye-
rine kullanılır.) Suya da okuyup üfledikten
sonra, suyu hastaya içirir. Okuma işi bi-
ter. Beden hastalığı belli şekilde görülüyor-
sa, hocalar bazan perhiz tavsiyesinde de
bulunurlar. (Acı, ekşi, tuzlu yemiyeceksin
şeklinde)

Hastanın yüzü, eli ve benzeri yerlerinde
yara varsa; okuma esnasında bazan üfler,
bazan tükürür. Sonunda (Tuuu, tuuu, tuuu)
diyerek okumayı bitirir.

Bazan da okumanın sonunda hoca yara-
ya :

— Gazel gibi kuru git.

Başkatürlü bir beden hastalığıysa, has-
talığa :

— Nasıl geldiysen öyle git, Defol der.

Sonunda hastaya :

— Sakın feylini bozma. Niyetini sıkı tut.
Hiç bir şeyin kalmıyacak, şeklinde bir ko-
nuşma yapar.

Muska : Hasta doğrudan doğruya ho-
cadan muska yazmasını ister. Hocalar da
şerit gibi kâğıtlara yazacaklarını yazıp,
kâğıdı katlayıp, hastaya verirler. Kâğıtla-
ra bazan Kur'andan kısımlar yazılır, bazan
ne yazıldığı belli olmaz. Çünkü : Okun-
maz. Hasta, kâğıdı muşamba içine sarar.
Muska çoğunlukla üçgen şeklinde sarılır.
Muska, iple boyuna yahut da paziya takı-

lır. Elbisenin bazı yerlerinde çengelli iğne
ile tutturulduğu da olur.

B — HAYVANLARDA GÖRÜLEN HASTALIKLAR :

1 — Atlarda görülen hastalıklar

a — Atın gözünün değişmesi olması :

Atın iki gözünde birden görülür. Göz ka-
paklarının iç taraftan bitiştiği yerde, iç
kısmında birer et parçası meydana ge-
lir.

Nedeni : Atın yeminin zamanında ve-
rilmemesinden ileri geldiği sanılır.

Belirtileri : At yemeden içmeden kesil-
ir. Atın kulakları soğuk olur. Daha çok
güz aylarında raslanır.

Tedavisi : Gözdeki et parçasının üstüne
nişadır sürerler. Kulakların uç kısımları
bıçakla çizilir, tuzla ovalanır. Burnundan
kargı ile acı biber üflenir, iki üç gün içinde
hastalık geçer.

b — Artık diş bulunması :

Atın ön dişleri ile arka dişleri arasında
bir diş meydana gelir.

Belirtileri : At, yem yerken fazla kü-
türtü çıkarır, zayıflar.

Tedavisi : Artık diş kerpeten ve çekiç
yardımı ile kırılır.

c — Kel yara :

Genel olarak karın altlarında görülür.
Karın altında kabarcıklar meydana gelir.
Bunlar hızla çoğalır. Kabarcıkların içi kan
doludur.

Nedeni : At sineklerinin atı çok yeme-
si veya atın sıkılması.

Tedavisi : Bu yaralar görüldüğü za-
man, yaralar kükürt buğusuna tutulur.
Hastalık geçmezse yaraların üstüne kar
sarılır. Bu tedavi şekilleriyle hastalık ge-
çirilemezse; at ayaklarından bağlamıp yere
yatırılır. Yaralar bıçak ve usturalarla ya-
rılır. Yara içindeki kanlar akıtılır ve yara-
lara tuz veya göztaşı basılır. Sonra, atın
yaralı kısımlarına koyun veya keçi deri-
si (Hayvan yeni kesilmiş olacak) sarılır.
Her gün devamlı yaralar yıkanarak, yarala-

rın işlenmesi için fitil salınır. Bu bakımla
yüzde doksan dokuz olumlu sonuca varı-
lır.

d — Atın damağının dolması :

Atın üst damağında bir dolgunluk gö-
rülür. At yem yerken güçlük çeker.

Tedavisi : Atın damağı tığlarla deli-
nir, kan akıtılır.

e — At sancısı :

Hayvan, yatar - kalkar, yatar - kalkar;
yerinde duramaz. Yemez. İçmez.

Tedavisi : Ata binip koşturulur. Eğer
at dişi ise, dişilik organının içine tuz ko-
nur. Bu şekillerle sancı durmazsa; at gö-
beğinden yakılır. Kurtarılmazsa at kısa za-
manda ölür. Sancının nedeni pek bilinmez.

At hastalıklarının tedavi edenleri :

Uzun süre atlarla uğraşan kimselerdir.
At çobanlığı yapmışlar. Bunların köyde sa-
yısı ikiye üçü geçmez. Biri geçen senelerde
öldü. Ölen kişi askerde de at bakıcısıymış.
Bu adamların yaşları 55 - 70 aralarında-
dır. Köyde at hastalığından en iyi anlayan
kişiler olarak tanınırlar. Köyde bunlara
bakarak, hastalıktan anlayan yeni adam-
lar yetişmiştir.

2) Keçilerde görülen hastalıklar :

Çevrede en çok beslenen hayvan cinsi
keçilerdir. Keçi, çevrenin geçiminde çok
etkili bir durumdadır. Gerek tarım yapma
olanağının azlığı; gerekse köyün Toros
dağlarında kurulup, bu dağların ormanlık
olması bu tür hayvancılığın gelişmesine
neden olmuştur. Belki de Toroslar'da bu-
lunan yörüklerin köylülere olan etkisinin
bir sonucu olabilir bu çeşit hayvancılık.

Keçi hastalıklarının tedavi edenleri :

Hastalıkların hepsini çobanlar tedavi e-
derler. Fakat bu işten her çoban anlamaz.
Örneğin : Bu köyde beş altı çoban olduğu
halde yalnız bir tanesi bu hastalıkları te-
davi edebilmektedir. Diğerleri de bu has-
talıklarla uğraşsa da bilerek bu işi yap-
mamaktadırlar. En iyi anlayan çobanın,
babası da çobandır. Babası şimdi 70 yaşın-
dadır. Oğlu, babasının yanında küçük yaş-
ta çobanlığa başlayıp kendini bu konuda

yetiştirmiştir. Babasından daha ileri bir
çoban olmuştur. Güttüğü binden fazla ke-
çinin mahallede kime ait olduğunu bilir.

Sudilmesi hastalığı :

Belirtisi : Keçi düşünmeye başlar. Ye-
meden kesilir. Hastalık daha çok kış ayla-
rında olur. Bilinen hastalıkların belirtisi
görülmezince, tecrübeden yararlanarak has-
talık teşhis edilir. Hasta keçinin ciğerinin
etrafına su toplanır.

Nedeni : Keçiler geçen sene yayıldığı
yerden bu yıl da yayılıp ot veya orman
yerse (Buna eski yeme derler) bu hastalı-
ğa yakalanabilir.

Tedavisi : Ucu sivri bir bıçak alınır. Uç-
tan iki santimetre veya biraz daha fazlası
açıkta kalmak üzere, geride kalan kısmı
mendille sarılır. Çoban bıçağı sağ eline
alır; sol eliyle dikilen keçiyi belden kav-
rar. Ön ayağından itibaren iki veya üç ka-
burga kemiğinden sonrasına bıçağı sokar
ve suyu akıtır. Bazı durumlarda suyun ak-
ması güç olur. Delik tıkanabilir. Bazı du-
rumlarda da keçi su delmesi olmadığı için
su akmayabilir. Hastalıktan ölüm % 50 - 70
tir.

Ağulanma :

Nedeni : Eski yemeden (Geçen seneki
yerde yayılmadan), Keneden ileri gelir.
Keçi zehirlenir. Bazan zehirin şiddeti ke-
çiyi delirtir.

Belirtisi : Keçi bir şey yemez. Ağzından
sular akar. Kafasını yan tutar.

Tedavisi : Hastalığa yakalanan keçile-
rin boynuna, bel kemiklerine katran sürü-
lür. Keçi ateşte ısıtılır, bal, pekmez cin-
sinde tatlılar içirilir.

Deliren keçiler, suratından, alnından
(hac şeklinde) bir demir çubuk veya dağ-
lama demiriyle dağlanır. Delirenlerin iyi-
leşmesi 10 - 15 gün sürer. Hastalıktan ö-
lenler % 20 - 25 tir.

Yel :

Belirtisi : Keçilerin ayaklarında görü-
lür. Ayaklarının oynak yerleri şişer. Ke-
çi topallar, dişilerinin sütü çekilir.

Tedavisi : Şişen yerlerin üzeri dağla-
nır. Keçinin ağzından neftyağı damlatılır.
Uzun süre devam eden bir hastalıktır.

Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Kahramanlık Şiirleri

(Ak Yayınları — Osman ATTILÂ)

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Artık ille kazanç maksadı ve hırsı ile değil de, değerli ve seviyeli kitaplar yayınlama kamacıyla işe koyulmuş yayın kurumları birbirini kovalıyor. İşte bu cins yayın serisinden biri de Ak Yayınları : Atatürkçülük nedir, Atatürk denizinden damlalar gibi değerli yayınlarının arasına bu sefer de bir şiir güldestesi katmış bulunuyor. Osman Attilâ'nın hazırladığı Kahramanlık Şiirleri Antolojisinden söz açmak istiyoruz. Adından hemen anlaşılıyor ki daha önce bu konuda yayımlananların daha derli toplu ve daha iddialı bir yenisi. Başlangıçtan bugüne kaydını taşıyor.

338 sahife içinde ta Orhon Anıtlarındaki şiirli parçalardan başlayarak Sakarya Şehitleri için yazılmış manzumelere kadar kahramanlık konusunda söylenmiş şiirler bu güzel kitapta sıralanmış bulunuyor.

İşte meselâ Oğuz Destanı'nın ilhamı ile bu günkü dilde kendimizin söylemiş olduğu muzu bile unuttuğumuz beş mısra :

Oğuz Hanımızdan fermanlar olsun
Kalkın hastalara dermanlar olsun
Kargularımızdan ormanlar olsun
Gök çadırımızdır güneş tuğumuz
Ey Oğuz ey Bozkurt ey Başbuğumuz.

Ve işte Divan edebiyatı ağzı ile yazılmış bir dörtlük ki Kadı Fazıl ismindeki bir din adamı, belki şairlik aklının ucundan bile geçmezken, birden bir cihat yani kutsal kavga safında coşarak söyleyivermiş. İlk defa genç okuyucular da zevkine varsın diye anlamını kaydedelim: "Yine Tanırının yardımı ile düşmanları bozguna uğrattık; düşmanın gözüne mızraklarımız diken diken göründü; zaferimizi sağlamlaştırmak için gökten ruhlar yardımımıza indiler, yerden de eski şehitler doğrulup imdadımıza geldiler" ve işte aslı:

Bastık yine kâfirleri avnetti Hüdamız
Hâroldu adûnun gözüne tir-i gazamız
Teyide nüzuletti bütün gökteki ervah
İmdada kıyam eyledi yerden şühedamız

Vaktiyle, yaptıkları anlaşmalara uyarak Kırım Hanları, Osmanlılar bir sefer açınca gelir, cephele birlikleriyle yer alırlar-

dı. Bunlardan birinin böyle bir vesileyle söylediği beyitlerin zevkine varmak için yine anlamları üzerinde duralım: "Biz salınıp giden gönül alıcı güzeller yerine, bayrağın, sınır boyunda savaş rüzgârlarıyla dalgalanışına gönül vermişiz. Güzelin kâkülüne yerine sancağın tuğuna tutkunuz biz. Barış günlerinde kucağımızda yatacak gülden çok, savaş günlerinde bizi rüzgâr gibi alıp şan ve şeref saflarına götürecektir atı severiz." Bu beyitlerin aslını da kitaptan seçip buraya geçirelim :

Râyete meylederiz kaamet-i dilcu yerine
Tuğa bel bağlamışız kâkül-ü hoşbu yerine
Severiz esb-i hünermend-i sabareftarı
Bir peri-şekl-i sanem bir gözü ahu yerine

Divan edebiyatının usta şairleri de caize yani para ikramı almak için yazdıkları kasidelerde övdükleri padişahın veya vezirin kahramanlığını bile göklere çıkarırlar. Ama bunlar daha ziyade bol mübalâğalı beylik metihlerdir; çoğunun da pek aslı yoktur. Aslına bakarsanız, o zamanlarda medreseliler ve divan efendileri askere gitmezlerdi ki cengi, yiğitliği içten yaşayıp duyup da şiirlerine koyabilsinler. O zamanlarda da halk çocukları askere gider, ilk saflarda cenk eder, şehit düşmezse seferden dönüşte en içten yiğitlemeleri onlar söylerlerdi. Bunun az çok yeni sayılabilecek güzel örneklerinden biri, 93 Türk - Rus harbine katılan ve çavuşluğu hakedecek kadar kahramanlık gösteren Çıldır Aşık Şenliğin bir konuşmasıdır ki kitaba ayrı bir revnak kazandırmaktadır :

Dost düşman kim varsa işitsin bilsin
Can sağ iken yurt verilmez düşmana
Yan bakan kim varsa toplansın gelsin
Can sağ iken yurt verilmez düşmana

Asker olan bölük bölük bölünür
Sandınız mı Kars Kalesi alınır
Bozatlar üstünde kılıç çalınır
Can sağ iken yurt verilmez düşmana

Gelsin handan açan lâlenin fashı
Doğrulsun topraktan şehitler nesli
Ayı sürüsüne dalın kurt misli
Can sağ iken yurt verilmez düşmana

Kurtuluş savaşının, o kanlı olduğu kadar da şanlı, yiğitçe olduğu kadar da insanca günlerini yaşamış halk şairlerimizden henüz şöhreti büyük şehirlere kadar yayılmamış olanların bile imrenilecek, ezberlenmeye değer şiirleri bu kitapta yer almış bulunuyor. Bunlardan biri, Aşık Hasan isminde olanı, bu konuya o kadar çok eğilmiş olduğumuz halde unuttuğumuz bir aşık, işte kitapta hayran olunacak parçası :

İnildeşir dağlar titreşir yerler
Bir hafta içinde toplanır erler
Seksen bin veliler doksan bir pirlər
Gökler bile biziminen yürürler
Hep hazır olurlar topraklar taşlar
Türk cenge girerse onlar da başlar
Alay alay olur gökteki kuşlar
Kanat açıp biziminen yürürler
Düşmanın topları boş yere kütler
İleri ileri eşsiz yiğitler
Bundan bin yıl evvel ölen şehitler
Hep uyanır biziminen yürürler
Mehmetçik yavrular bunca kuzular
Takinmiş silâhı cengi arzular
Atatürk'ün kemikleri sizler
Emirleri biziminen yürürler
Biziminen yürür görürüz arşı
Dilimizde ezber İstiklâl Marşı
Aşık Hasan derki düşmana karşı
Yerler gökler biziminen yürürler

Çoktan sesini duymadığımız, kendisini mistik bir havaya kaptırdığını haber aldığımız Edremit'li Aşık Mehmet Çakırtaş'ın da bu kitapta bir güzel şiiri var. Onu ilk söylediği günü hatırlayarak yazımıza aktarmaktan kendimizi alamıyoruz :

Bir emirde atılırız ileri
Kıratları sürüp sürüp gideriz
Kılıçlara kılıf ettik gökleri
Rüzgârları yarıp yarıp gideriz
Bölük bölük dal dal olur ordumuz
Cenklerinde sona erer derdimiz
Bin düşmana bedeldir bir merdimiz
Demet demet serip serip gideriz

Süngülerle ışıldıyor havalar
Ordumuzun halısır ovalar
Düşman bizi dört beş saat oyalar
Yalın kılıç kırıp kırıp gideriz

Yaralanıp şehit düşse erimiz
Takviyedir sıra bekler gerimiz
Yurt uğruna feda olsun serimiz
Zaferlere erip erip gideriz

Faruk Nafizlerin, Orhan Seyfilerin, Orhan Şaiklerin, Kemâlettin Kâmillerin, birbirinden coşkun kahramanlık şiirlerini genç kuşaklar okuma kitaplarından ezberlemek için bunları bir çırpıda geçerek yalnız lirik şiirleriyle şöhret yapmış genç şairlerimizin bile yiğitlik konusunda birbirinden coşkun şiirler verebildiğine bir örnek olsun diye, Ahmet Muhip Dırnas'ın pek bilinmeyen Bayrak isimli şiirini sunuyoruz :

Şehirlere şehirlere
Uçtu kuş gibi bir haber
Bayraklar açmada fecre
Şarkının her vardığı yer
Kaldı ki birdenbire sitem
Yalınmayaklar altında
Yürü bayraklar altında
Yürü davullar çalsın hep
Önden gidene bir kurşun
Aldı bayrağı ikinci
Ve yiğitlerin en genci
Düştü sonunda yokuşun
İnsan doğunca bir defa
Andırır kırılacak dalı
Ölecektir nasıl olsa
Ölsün alınandan yaralı
Ne toprağa gömülmeştir
Ne ruhun uçması tenden
Ölüm ölüm gülerekten
Bir bayrak altında ölmektir

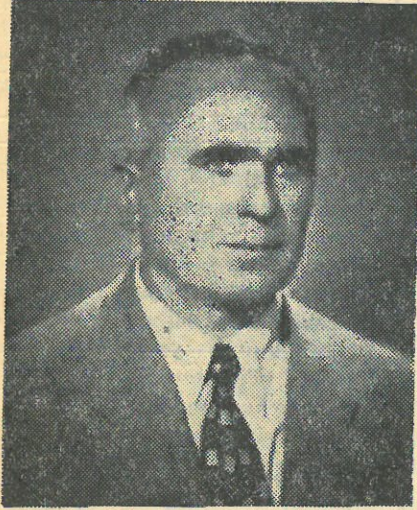
Bir zamanlar kendi havasında olan, arada bir anlamsız şiir modalarına uyanlarımız bile bu konuda, yiğitlik konusunda birer ikişer şiir yazmakla kalmayıp uzun gerçek özlü destanlar tertiplemektedirler. İşte bunun bir güzel örneği: Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Üç Şehitler Destanı, Osman Attilâ, bu gül destesine o destandan da kan kırmızı bir kaç gül seçmiş. Biz de bir taneşyle bu yazımızı süsleyip bitirmiş olalım :

Ey şehitler tepesi, adımız olsun
Bu gömülen şehitler üstüne:
Seni elden çıkarmayacağız haşredek
Düşmedikçe birer birer üstüne.
Sen karanlık, sen yarının nazlı gündüzü
Al vaktimizi hemen götür seher üstüne
Yeniden yaşyalım
Uğruna ölünen değer üstüne.
Allahım, bu seferlik izin ver,
Yazamadıksa da tunca mermer üstüne,
Nakşolunsun andınımız
Yerler gökler üstüne

Mahmut Işıtman

Yazan : İhsan HİNÇER

Mahmut Işıtman 1 Temmuz 1908 (H. 1324) senesinde Yozgat'ın Medrese Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Mehmet Hürşit Efendi, Annesi Fatma Rasime Hanımdır. Mehmet Hürşit Efendi babası Mahmut Efendi ile ticaret yaparmış Mahmut Işıtman ilk tahsilini Yozgat Ortaokulunun ilk kısmında; orta tahsilini Konya Öğretmen Okulunda yapmıştır. 1930 senesinde Beypazarı'nda öğretmenliğe başlayan Mah-



Mahmut Işıtman

mut Işıtman, Konya'da öğrenci iken 1925 senesinde folklor çalışmalarına girmiş ve bilhassa Edebiyat Öğretmeni Sadettin Nüzhet Ergun'un teşvikiyle Yozgat Folklorunu araştırmağa başlamıştır. Konya'da öğrenci iken arkadaşlarından Mahir Yalnız, Rıza Polat ile "IŞIK YOLU" adındaki dergiyi çıkarmışlardır. 1932 senesinde yüksek tahsilini yapmak üzere Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girmiş, Beden Eğitimi Bölümünü 1935'de bitirmiş, bir yıl askerî öğretim ve yedek subaylık yaptıktan sonra 1936'da Ankara Erkek Lisesi Beden Eğitimi Öğretmenliğine tayin edilmiştir.

Bu arada folklor çalışmalarını aksatmayan Mahmut Işıtman, halen Ankara Atatürk Lisesinde öğretmendir. Yozgat Halk ve Divan Şairlerine ait bilgileri eski cönklerden, şairlerin aile ve akrabalarından

toplama, kitap halinde çıkarılacak duruma getirmiştir. Mahmut Işıtman, hem millî sporumuza ait bilgileri toplamış ve bu arada "Atlı Cirit Oyunlarımız" ı etüd etmiş, hem de halk edebiyatımıza yeni yeni isimler tanıtmış ve bazı yanlışlıkları düzelterek eleştirici yazılar yazmağa başlamıştır.

Mahmut Işıtman memlekete, 33 senedenberi disiplinli, ahlaklı binlerce genç yetiştirmiştir. 1938 senesi 19 Mayıs'ında Gençlik ve Spor Bayramına son defa şeref veren eşsiz Atatürk'ün de buldukları bayramı yönetmekte gösterdiği üstün şevki idare ve başarıdan dolayı Mahmut Işıtman, 1939 da Millî Eğitim Bakanlığınca takdirnameye lâyık görülmüş ve yine 7. 9. 1945 senesinde okul içi ve okul dışındaki çalışmalarında olağan üstü başarısı görüldüğünden bakanlıkça takdirname verilmiştir. 1954 yılında Uluslararası İzcilik Teşkilâtının açtığı "Wood Badge İzci Kursu" na girmiş birinci ve ikinci kısımlarını (teori ve kampçılık) pek iyi derece ile bitirmişe muvaffak olmuş, Londra Dünya İzcilik Teşkilâtı Merkezinden gönderilen İzci İşareti ile Diplomayı almıştır.

1959 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca bir sene için Almanya'ya gönderilen Mahmut Işıtman oradaki okul içi ve okul dışı gençliğin problemlerini, boş zaman eğitimi, uygulanan modern metodu ve kulüplerin çalışmalarını tetkik etmiş, memlekete döndüğü zaman bakanlığa uzun bir rapor vermiştir.

Bundan başka Türk Folklor Araştırmaları dergisinde Saz Şairlerine dair şu yazıları çıkmıştır :

- 1 — Yozgatlı Hizbî (Hüznî)
- 2 — Yozgatlı Seyranî
- 3 — Yozgatlı Zeminî
- 4 — Yozgatlı Âşık İfşai
- 5 — Sorgunlu Âşık Demli
- 6 — Yozgat manileri.

Bunlardan başka doksan beş kadar âşık ve şair'in eser ve hayatlarını da toplamıştır. Nazi ve Fenni'yi ayrı birer kitap halinde çıkarmayı düşünen Mahmut Işıtman şimdilik il şairleriyle uğraşmaktadır.

Attar Halil Ağa'nın Mescidi

Yazan : Erdem YÜCEL

İstanbul'da Fatih ve Çapa arasında kalan vadide Bizans devrinde Lykos isminde bir dere akardı. Fetihden sonra Bayrampaşa ismini alan bu dere günümüzde yerini Vatan caddesine terk etmiştir. Caddenin nihayetine doğru surlara yakın "Arpa emini köprüsü" sokağındaki tek gözlü taş köprü'nün hemen yanında vaktiyle ahşap bir mescid ile onun çeşme üzerinde inşa edilmiş minber - minâresi (1) yer almakta idi.

İstanbulun bir kenarındaki bu mütevazı mescid ile Türk sanatının yarattığı mimari varyasyonların eseri, minber - minârenin Semavi Eyiceden öğrendiğimize göre dikkat çekici bir de hikâyesi vardır: Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşamış olan Attar Halil Ağa ismindeki bir şahıs, yeni yeni Türkleşmeye başlayan İstanbul'un ticaret merkezinin toplandığı Haliç sahilinde, biri Tahtakale diğeri Unkapanında olmak üzere iki mescid yaptırmıştır. Bunlardan Tahtakalede olanı XVI yüzyıl ortalarına kadar gelmişse de, Kanunî Sul-

tan Süleyman'ın zengin ve kudretli sadrazamı Rüstem Paşa, bugün mezarı bile belli olmayan Attar Halil Ağa'nın mescidinin yerini kendi namına yaptıracığı cami için uygun görmüştür; nitekim cami inşa edecek olan Mimar Sinan'a verilen bir emirle, ahşap olduğu anlaşılan mescid, yıktırılarak ortadan kaldırılmış ve yerine Türk sanatının şaheserlerinden Rüstem Paşa Camii inşa edilmiştir. Diğer taraftan devrin kudretli sadrazamı Rüstem Paşa böyle bir hareketi, sonradan yerinde bulmamış olacak ki, yıktırılan yapının kalıntılarını toplattırarak, Yenibahçe semtine naklettirmiş ve yeniden inşa ettirmiştir.

Böylece Attar Halil Ağa'nın küçük ahşap mescidi, Haliç sahillerinden şehrin bir başka köşesine gitmiş ve burada Yenibahçe Mescidi ismi ile yeniden hayat bulmuştur. (2)

Mescid, bu sebepten hem bânisi olan Attar Halil Ağa hem de yerinden dolayı Yenibahçe Mescidi olmak üzere iki türlü adlandırılmıştır. Diğer taraftan Tahsin Öz, her



Attar Halil Ağa'nın Mescidi (Resim 20. Yüzyılın başında çekilmiştir)

iki adı da kaydetmekte, mescidin duvarlarının kâgir, çatısının ahşap olduğunu ve minaresinin çeşme üzerine oturtulmuş tipik bir eser olduğunu belirtmektedir. (3)

Hakkında hiç bir bilgimiz olmayan ahşap mescid ile onun minber - minâresi ve çeşmesi üzerinde, inşa kitâbesine rastlanmadığından, mimarı hakkında kesin bir bilgi edinemiyoruz. Fakat minber - minârenin yapı şekli, Mimar Sinan'ın buna benzer veya onu hatırlatacak örnekleri inşa etmiş oluşu; yapının aynı prensipleri benimsemiş bir sanatkârın eseri olduğunu göstermektedir. Burada Edirnekâpı Mihrimah Camii'nin de, Mimar Sinan'ın emrinde çalışmış Hıristiyan bir kalfanın eseri olduğu belirtilmiştir. (4) Ayrıca Mimar Sinan'ın kalabalık bir mimar ekibi ile birlikte çalıştığı ve bunların arasında da gayrimüslimlerin bulunduğunu arşiv belgelerinden bilmekteyiz. (5)

Bu arada Rüstem Paşa Camiini inşa ederken, oradaki Attar Halil Ağa'nın mescidini yıkan Mimar Sinan'ın burada da ilgisinin bulunup bulunmadığı düşünülse bile, onun eserlerinin listesini veren kaynaklarda böyle bir kayda rastlanmamaktadır. (6)

Attar Halil Ağa Mescidi'nin şüphesiz ki, en ilgi çeken tarafını çeşme üzerindeki minber - minâresi teşkil etmektedir. Bu tarz minareler, Türk sanatında çok nâdir olup en yakın benzeri de B. Çekmece Sokollu Mescidindedir. Burada da mescid minareden ayrı inşa edilmiştir ve yalnız şu farkla ki, altında çeşmesi bulunmamaktadır. Aynı zamanda şerefe çıkmaları, korkuluk levhaları da daha ince, daha itinalı ve Mimar Sinan'a yakışır bir stilde inşa edilmiştir.

Yenibahçede'ki ise nisbet, şekil ve fonksiyon olarak aynı düşünüşe sahip olmakla beraber, işçilik daha kaba, tezyini elemanlar daha noksandır. Arpaemini köprü sokağının karşısına gelen, köfekten taş merdiven ile çıkılan şerefe, dikdörtgen, köşeli sövelerle ayrılmış sekiz pencere meydana getirmektedir. Üzerini örten kurşun kaplı külâh ise oldukça basıktır; belki de ilk yapıldığı sırada biraz daha heybetli veya B. Çekmece Sokollu Mescidini hatırlatacak şekilde idi.

Minber - minârenin üzerinde bulunduğu çeşme köşede olduğundan iki ayrı cepheye sahiptir. Duvarlar itinalı, muntazam kes-

me köfeki taşından inşa edilmiş olup takriben 2 x 2 m. ölçüsündedir. Cephe görünüşü Klâsik Türk Mimarisinin bir özelliği olarak, ince düz silmelerle sınırlanmış sivri kemerlidir. Kemerlerin içerisinde bulunan küçük beyaz mermer ayna taşları ise yegâne tezyini elemanlardır. Ayrıca iki cephede bulunan su tekneleri duvarlardan dışarı taşmıyacak şekilde kemerlerin içerisine yerleştirilmiştir. Diğer taraftan yarlarda birbirini takip eden, hayvanlara mahsus iki su yalağı ise düşünüş bakımından ilgi çekicidir.

O zamanlar halk arasında dolaşan ve Hadikân'ın da doğruladığı bir söylentiye göre, çeşmenin suyu, Edirnekâpı Mihrimah Camii'nin temel suyudur. (7)

İstanbul'un bir köşesinde yaşayan, XVI. yüzyıl Türk Sanatının değişik örneklerinden olan Attar Halil Ağa'nın bu eserinden hiç bir kalıntı günümüze kadar gelebilmiştir. Çünkü yapı, S. Eyiceye göre 1957, T. Öz'e göre de 1956 yılında yıkılmıştır. (8)

(1) Minber - minâre deyimini Prof. Semâvi Eyice, İslâm Ansiklopedisinin minare maddesinde, B. Çekmece Sokollu Mescidi için kullanmış; yakın benzerliklerden dolayı da bu mescit'in isminden bahsetmiştir. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1958, C. 8, s. 335.

(2) Semavi Eyice, Vezirin Camii Attarın Mescidi, "İstanbul" İstanbul 1955, C. 2, S. 3 (17), s. 24 - 25.

(3) Tahsin Öz, İstanbul Camileri, Ankara 1962, S. 1, s. 72, 153.

(4) Hüseyin Ayvansarayı, Hadikat-ül Cevami, İstanbul 1281, s. 221.

(5) İ. H. Konyalı, İstanbul Başbakanlık arşivinde bulunan 990 tarihli Mühimme Defterinde, kayıtlı Mimarbaşı Sinana hitap eden 25 Zilhicce 990 (1582) tarihli bir hükmün altında; Niko, Akyani, Kostı, Dimitri, Mihâl, Yani, Andura, Anderya, Koçi gibi isimlerin bulunduğunu kaydetmektedir. Mimar Koca Sinan, İstanbul 1948, s. 65.

(6) Bakınız : Edhem Pacha, L'Architecture Ottomane, Constantinople 1873, s. 81 - 86 C. E. sat Arseven, Türk Sanatı Tarihi, İstanbul, s. 771 - 774.

(7) B. Olker, Arpaemini Köprü sokağı maddesi, "İstanbul Ansiklopedisi" İstanbul 1959, C. 2, s. 1055.

(8) Bakınız : Semavi Eyice, İslâm Ansiklopedisi, C. 8, s. 335, Tahsin Öz, aynı eser.

Millî Folklor Enstitüsünün Derleme Anketleri

T. C.

Millî Eğitim Bakanlığı

Millî Folklor Enstitüsü Müdürlüğü

Bildiri : 3 Ankara, 10. 5. 1967

DÜĞÜN GELENEKLERİ TOPLAYACAK ARKADAŞLARIN DİKKATİNE

1 — Evlenme çağı ve evlenme isteğinin belli edilmesi. a) Genel olarak kız veya erkek kaç yaşında evlenirler? b) Kız veya erkek evlenme istediğini ailesine nasıl bildirir. (Pilâva kaşık dikme, Hidrellezde genç kızların "mantuvar" yaparak sonucu ana-larına anlatma gibi).

2 — Dünür gezmesi, söz kesme veya şerbet içme, nişan (nişandan sonra iki taraf arasında münasebetler, hediye gönderme, bayramlarda hediyeler). Hediyeler nelerdir? Nasıl gönderilir?

3 — Düğüne okuma (davet) : Kimler okuyucudur? Hangi sözlerle bu işi yapar? Ne verir, ne alır?

4 — Düğün hangi gün ve daha çok hangi mevsimde başlar?

5 — Nikâh ve düğün : Bütün gelenek, inanç, törenleriyle. Çağırılanların dağılışları, getirdikleri hediyeler, eğlenceler, gerdek yemeği, düğün geçesi yapılan eğlenceler, türküler, oyunlar v.b. yazılacaktır.

6 — Çeyiz, çeyiz asma, çeyiz görme : Nasıl hazırlanır, nerede, nasıl teşhir edilir? Çağırılanların davranışları, gelin nerede, nasıl oturur? Çeyizin özel ve mahalî adlarını taşıyan eşyaları. Çeyiz oğlan evine nasıl götürülür?

7 — Oğlan evinin verdiği başlık : Nelerdir? Değeri? Pazarlık nasıl yapılır? Başlığa verilen adlar (Ağırılık, diz hakkı, kafa parası) nelerdir?

8 — Gelin ve güvey hamamları, güvey traş : Bütün töresi en ince teferruatına kadar yazılacak. Söylenen türküler eğlenceler nelerdir?

9 — Elbise kesimi, düğün dileği, düğüne başlayış, yük yığması.

10 — Kına kecesi ile ilgili her türlü gelenek ve eğlenceler, törenler, türküler (Mümkünse teype alınmalı). Kına nasıl hazırlanır, nasıl ve kimlere yakılır? Gelinin ağlatılması v.b. Oğlan kınası nasıl ya-

pılır? Kına oğlan evinden mi gider? Kına ile daha neler gönderilir?

11 — Gelin yüzü nasıl hazırlanır? Kıyafeti nasıl meydana gelir?

12 — Gelin göçürmek : Ne gün, ne zaman, ne ile, kimlerle, hangi araçla (At, yaya, araba) göçürülür? Yolda ne gibi tören ve eğlenceler yapılır? Gelinin yolu kesilir mi? Kimler keser? Neler ister, neler verilir?

13 — Düğün evinin süslenmesi : Bayrak asma, bayrağın tepesine elma, tüy dikme. Güreş, taklitli oyunlar, kabağa nişan atma gibi eğlenceler.

14 — Oynayanlara yarışmaları kazananlara verilen armağanlar? Yemek ziyafetleri nasıl, ne zaman ve hangi yemekler verilir?

15 — Gelin, baba evinden ayrılırken, oğlan evine giderken, girdikten sonra yapılan törenler, âdetler (Para, şeker, leblebi serpmeye, damdan tavuk uçurtma, kapıya yağ sürme, v.b.) nelerdir?

Düğünler hakkında yukarıda gösterilenler kısa bir kadrodur. Araştırmacı daha birçok gelenek, görenek ve törelerin inceliklerini kendisi görerek, sorarak yazmalıdır. Mümkünse resimlerini çekmelidir.

Not : Kâğıdın bir yüzüne ve yanlarda boşluk bırakarak yazılması.

Başarılar dilerim .

★

Bildiri : 4 Ankara, 10. 5. 1967

HASTALIKLAR ve TEDAVİLERİ

Halk birçok hastalığı kendine göre adlandırır ve ilâçlarıyla tedavi eder. Bundan başka kurşun dökme, mum dökme, okutma, muska gibi sihrî tedavi yollarına da başvurulur. Ayrıca eski Şamanlığın kalıntısı olan ve bazı yerlerde "Ocak" "Urasa" adları verilen birtakım aileler sihrî tedavi yaparlar. Bunlar babadan oğula geçer. Bazan da "Elvermek" suretiyle başkasına bu yetenek verilebilir.

Hastalıklar hakkında yapılacak araştırmalarda yukarıdaki hususlar gözönünde tutularak şu noktaların tesbiti gereklidir:

1 — Hastalıkların adları, çeşitleri, nevi-leri.

2 — Tedavide kullanılan ilâçlar nelerden

yapılır, adları, yapılış tarzları, kullanışları? 3 — Tedavi için yatır ziyaret edilir mi? Hangi hastalıklar yatıra götürülür, orada neler yapılır?

4 — Cinci, üfürükçü, bakıcı, tabirci, paracı, dalak kesici, sıtma bağlayıcı, körükleyici, dil kırıcı, hacamatçı, yürek ölçücü, kurşun dökücü, mum dökücü, gibi tedavi yapanların ocaklarının nasıl teşekkül ettiği ve tedavi usulleri? Bunlardan hangileri kadın, hangileri erkekler tarafından yapılır? Daha başka halk hekimleri var mıdır? Bu halk hekimlerinin irsi veya ocağ mensheleri kendileri tarafından nereye kadar ve kime dayanır?

Yukarıda sayılanlar dışında araştırmacılar daha pek çok tedavi ve hastalık çeşitleri bulacaklardır. Bunları hiç ihmal etmeden toplamalıdır. Halk hekimliği konusu çok zengindir.

HALK BAYTARLIĞI

Her türlü hayvan hastalıkları ve tedavileri toplanmalıdır. Türkler at'a büyük önem verdikleri için onun hastalıklarıyla da çok yakından ilgilenmişler ve gerçekten tedavi yollarını bulmuşlardır. Bu konuları incelemek için yaşlı nalbantlardan istifade etmek en doğru yoldur. Bundan başka koyun, inek, keçi, eşek, deve gibi hayvanların sürü sahibi yaşlı kimselerden halk baytarlığı için gerekli her türlü bilgi toplanabilir.

Hayvan tedavileri de insanınki gibi iki yolda işlem görür :

a. Otlar ve başka maddelerle yapılan ilaçlar. b. Sihri tedavi yolları (ocaklar, ziyaretler gibi).

Gerek insan gerek hayvan tedavilerinde ve hasta olmadan kullanılan şifalı otlar, şifalı sular, şifalı diğer yiyecek içecek maddeler de toplanmalı ve hangi hastalıklar için olduğu kaydedilmelidir. Bunların ve bütün ilaçların insanlar ve hayvanlar için kullanış zamanı, saati, miktarı da yazılmalıdır.

Mümkünse bazı sihrî tedaviler yapılırken fotoğraf alınmalıdır. Sihri tedavide kullanılan âlet ve başka maddeler de tesbit edilmelidir. Sihri tedaviler sırasında okunan Arapça ve Türkçe dualar yazılmalıdır.

İnsan ve hayvan tedavilerinde tutulan yollar hemen hemen birbirine pek yakın

olduğu için yukardaki bölümlerin sorularından her iki taraf için faydalanmak yerinde olur.

★

Bildiri : 5

Ankara, 10. 5. 1967

DOĞUMLA İLGİLİ ADETLER

1 — Evlenmeden sonra ailede çocuk olmasının arzu edilmesi. Çocuk olmayınca "Kısır" lığın giderilmesi için yapılan tedaviler. (İlaçlar ve sihrî tedaviler).

2 — Gebelik sırasında yapılan törenler ve inançlar : Çocuğun güzel olması için yenilen şeyler ve yapılan işler. 3 — Gebelik sırasında "Aşyerme" ve onunla ilgili işler.

4 — Çocuğa çamaşır hazırlamak (Nelerdir ve kaçar tane yapılır, mahallî adları ve tarifleri ile). 5 — Doğumdan önce kız mı, oğlan mı olacağı üzerinde inanışlar nelerdir? 6 — Doğum (Doğumdan birkaç gün evelden kırkı çıkıncaya kadar yapılan işler, inanmalar, loğusa bakımı, çocuk bakımı, ad koyma, loğusa döneği hazırlanması ve benzeri işler, törenler, inançlar). 7 — Al karası (Nasıl tasavvur edilir, loğusayı nasıl basar, basmayı önlemek için yapılan işler ve tedbirler. Al karası üzerine söylenen vakalar, efsane ve benzeri). 8 — Çocuğu yaşamayanların başvurdukları çareler .Daima kız doğuranlar erkek çocuk doğurmak için ne yaparlar? 9 — Çocuğu cin çarparsa ne yapılır, cin çarpmadan alınan tedbirler? 10 — Vaktinde konuşmayan veya yürümeyen çocuklar için ne yapılır? 11 — Diş bulguru ve diş hediği törenleri. Buğday haşlama. 12 — Kırk hamamı : Bütün incelikleriyle derlenmesi. 13 — Çocuk hastalıkları ve tedavileri: Nazar, bunun için alınan tedbirler. Hastalıkların adları ve tedavileri için kullanılan ilaçlar, sihrî tedavi yolları nelerdir? 14 — Loğusa görme geleneği, kırk hamamından sonra ilk gezmeğe götürme. 15 — Çocuğu yaşamayan kadınlar için yapılan tedavi ve inanmalar nelerdir? 16 — Ad koyma : Ad nasıl konur, ne gibi adlar neler düşünülerek seçilir? 17 — Çocuk bakımı : Beşikten okula kadar geçen dönem içinde çocuklara nasıl bakılır, neler yedirilir?

ÖLÜM ÜZERİNE İNANMALAR

1 — Ölü gömme usulleri. Mezarlıkta yapılan törenler, mezarda başa toprak serp-

Türkçede Yaşayan Yiğmek ve Yibar Sözlere

Yazan : Kerim YUND

Bir yandan hiç de alışkın olmadığımız sözler, sözcükler aktarılıp, üretilip türetilirken öte yandan da dil tarihimizin çok eski çağlarından beri varlığı görülen, şimdi de halkımızın ağızda yaşayan, çoğalıp duran sözcüklerimizden bir bölümü, ne yazı dilimizde kullanılmakta ne de belli başlı sözlüklerimizde yer etmiş bulunmaktadır. Bu eski ve yaygın kelimelerden ikisi üzerinde duruyoruz: Yiğmek, yibar.

Yiğmek mastarı Türk Dil Kurumunun 4. baskı olarak çıkarılan (Türkçe Sözlük) kitabına alınmamıştır.

Kaşgarlı Mahmut'un Lügatında, Yıdh : Koku, Yıdhıg: kötü kokan her şey diye kayıtlıdır. (Besim Atalay çevirisi dizin cildi).

Kaşgarlı'da bir de atasözü var :

Kişi söyleşi, yıği yiyeşi

(Bak.: Z. Dilçin - Edebiyatımızda Atasözlere, sf; XVI ve F. Birtek: En eski Türk Savları, sf. 14/4.)

İbni Mühenna lüğatinde ise, Yiy: Koku, Yiyiğ: Fena koku, Yiğirmek: Bozulup kötü ve ağır kokmak diye yazılıdır. (Bk.: Abdullah Battal'ın kitabı).

El İdrak Haşiyesi'nde işe Yiğlemek : Koklamak deniyor ve eşek fışkıyı yiyledi diye de bir örnek veriyor. Aynı kitapta İylenmek : Kokmak, bozulmak diye yazılı olup İylendi su: Su bozuldu demek oluyor (Velet İzbudak).

me. 2 — Cenaze evinde yapılan törenler, ağıtlar nelerdir? 3 — Cenaze götürme : Tabutun üzerine neler konur? Cenazenin önünde ağaç dalları götürülür mü? Çalgı ile cenaze götürülür mü? Cenaze götürülürken yakınları nasıl giyinirler? Elbiseyi ters giyme var mıdır? 4 — Kırkinci günü neler yapılır? Cenaze yemeği hakkında bilgi, mezara yemek bırakılır mı? Mezar taşlarına yazılan sözler ve yapılan şekiller? 5 — Ölü elbisesi ne yapılır? 6 — Hortlak ve hortlayan ölü hakkında notlar. Bu saydıklarımızdan başka her türlü tören, inanç ve benzeri malzeme derlenmelidir.

Cahit Öztelli

Milli Folklor Enstitüsü Müdürü

1967 yılı Ağustos ayında Silifke'nin Senir köyünde Oğuzlar arasında dolaşırken Yiğrik kelimesini öğrendik. Bunun anlamı; yiyecek ve temizlik yönünden aşırı titizlik, sınırlılık gösteren kişilere diyorlar. Aynı köyde Yiğmek: Kokmak, kötü kokmak anlamındadır.

Yiğrenmek: İğrenmek demektir. Böylece iğrenmek sözünün yiğrenmek, yiğmek kelimelerinden türediği açığa çıkmış oluyor.

Toroslar'da, Silifke ve köylerinde çalı halinde büyüyen baklagillerden rişi yapraklı sarı ve kelebek şeklinde çiçeği olan ve çiçeğinin balözü bol bol ve tatlı bulunan, meyvesi fasulya gibi bir bitki vardır. Bu bitkinin yaprağı, taze kabuğu, meyvesi pis kokar. Bu kokusundan dolayı Senir köyünde ve Silifke'de bu ağaççığa yiğircik, bazan da zivircik derler. Yine Silifke'de Çavuşkuşunun bir adı da Yiribikdir. Bu da yiğir+ibik kelimelerinin birleşmesinden doğan bir kelimedir. Gerçekten İbik de denen bu kuşun yuvası çok pis kokar: (Hey yiribik sende bu köt olduktan sonra çok yuvalar boklarsın) diye de bir atasözü söylenir.

Yine Silifke dolaylarında terliyle çok pis kokanlara yiğir yiğir kokuyor derler. Buralarda yiğlemek pis koku koklamak demektir. Şöyle bir deyiş şekli de var : Biri büyüğüne alay için :

— Öyle mi, ya da.

— Öyle.. dedi mi, o biri de tersleme amacıyla :

— Öyleyse, öylen bokumu yiğle; diye karşılık verir.

Kötü kokunun yanında bir de iyi koku vardır. Bunun da eski dilde ve şimdiki dilde karşılığı yibar, ibar, ipar'dır. Bu güzel koku anlamına gelir daha doğrusu mis, misk kokusu anlamına gelir.

Taşucunda Akdenize dökülen Göksuyun kaynağı olan Giği dağında çok güzel kokan (ibar gülü) diye adlandırılan bir yaban gülü olduğu gibi yine (Ibar Yaylası) diye anılan bir yayla vardır. Yaylaya bu adın konmasının nedeni otunun, çiçeğinin mis gibi kokmasıdır.

Düğün Alayı ve Düğün Evinde Çaydaçıra

Yazan : İshak SUNGUROĞLU

Sonra Güveği ile Sağdıç aşağı inerler.. Sağdıç, Güveği sağına alarak yürümeğe başlarlar.. Alaydaki dostları Güveği ve Sağdıç aralarına alarak yine aynı tertip üzere alay Düğün Hamamına doğru yol alır.. Maya, Hoyrat.. Davul - Zurna sesleri bütün şehrin cadde ve sokaklarını çınlatır.. Havaî fişenkler atılır.. Alay böylece evvelden tutulmuş büyük hamamlardan birisinin önüne gelince durur. Misafirler, Güveği, Sağdıç, çalgı takımları, hepsi birden hamama girerler, evvelden hazırlanmış, içerisinde kına konulmuş ve mumlar dikilmiş 20 - 25 tabak umuma dağıtılır. O sıra çalgıcılar "ÇAYDA ÇIRA" havasını çalmaya başlayınca, evvelâ Güveği ile Sağdıç'a kına oynatılır.. Sonra misafirler sırasıyla oynar ve eğlenirlerken Güveği ile Sağdıç da soyunarak (Elbise çıkarmak) iç hamama girerler.. Misafirlerden arzu edenler de soyunur yıkanır.. Güveği yıkandıktan sonra evden ipekli bohçalar içinde hamama getirilen ipek ve melez iç çamaşırları ve başdan başa yeni elbiseleri giydirilir. Güveği hamamda, gerek kendisine, gerek misafir-

lere hizmet eden tellâklara ve hamamcıya ayrı ayrı ve bolca bahşişler dağıtır, hamamdan çıkarılır.

Şimdi alay, düğün evinin yolunu tutmuştur. Düğün evine gelince: Saz takımı cümle kapısının bir tarafına geçer. Kayabaşı, maya havaları çalınır söylenir, davullar da başka bir tarafda olanca hız ve âhenleriyle gümbürder.. Havaî fişenkler, gök yüzünü aydınlatmakta devam eder. Damlar, pencereler hıncahınca seyircilerle doludur. Damat ve Sağdıç, yukarı selâmlığa çıkınca, ellerine tekrar mumlu kına tabakları verilir.. Bütün misafirlerin huzuriyle evvelâ Güveği ve Sağdıç "Çayda Çıra" oynar, sonra tabaklar, misafirleri sıra ile dolaşır.. İhtiyarı, genci hepsi birden bu oyunlara katılırlar.. Esasen oyuncular, ellerindeki tabakları, gözlerine kimi kestirirlerse ona verir, onu da oyuna kaldırırlardı. Bu suretle oyunu bilen bilmeyen oynamak mecburiyetindedirler. Sonra diğer oyunlara geçilir.. Horumlar (Güvercin), Üç Ayak, Delilo, Fatmalı, Tamzara, Kürdün Kızı veya Köylü Kızı, Halay gibi oyunlar birbirini takip eder.. Hulâsa Düğün halkı, Kına gecelerinde sabahlara kadar oynar, güler, söyler, yırlar, (1) eğlenirlerdi.

Düğünün başlangıcından gerdek gecesine kadar Harput'da garip ve garip olduğu kadar da eğlenceli ve gülünç bir âdet daha vardır ki, buna (Güveği çalma veya güveği kaçırma) denilirdi. Güveği, ancak Sağdıçından çalınır.. Bu yüzden Sağdıç kolay kolay Güveği gözünün önünden ayırmazdı. Buna rağmen en ufak fırsattan istifade arayan bir takım muzipler, Güveği alarak başka bir odaya veya başka bir eve götürerek saklayabilirler. Güveği bu olaya itiraz edemediği gibi istenilen yere gitmemek veya saklanmamak gibi bir harekette bulunamazdı. Güveği ortadan kaybolunca Sağdıç bir telâştır alır ve en sonra Sağdıç, Güveği çalanlara, ya ağır bir hediye veya bir ziyafet vaat ederdi. Bunun üzerine Güveği, bulunduğu yerden çıkarılırdı. Eğer Sağdıç, varlıklı ve biraz da sünepe (uyu-

(1) Yır, türkü - yırlamak da şarkı ve türkü söylemek mânâsınadır.



(Folklor : 27)

Fındık Toplama Zamanında Söylenen Mâniler

Derleyen : Fikret KARADENİZ

Fındık dalları yeni yeşerdiği zaman Karadeniz daha mavidir. Gök yüzü daha güzeldir. Dağlar ve yollar daha yakışır görünümüne..

Ah fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Vermedi seni bağa
Sakalını yolduğum

Fındık toplayıcısı (Amele) uzak yerlerden gelmiştir. Elin evinde yatar, elin evinde yer içer, elin bağında - bahçesinde çalışır. Fındıklar devşirilirken büsbütün duyar garipliğini. Bir eli dalda, bir eli belinde dalar gözleriyle bir yerlere. Belki de geldiği yerlere, yavuklusunun olduğu yerlere. Bir türkü mırıldanır..

Onu en çok doyan manilerdir. O peşpeşe, bir suyun akışı gibi bitmek bilmeyen maniler.. Bu maniler fındık toplayıcının ruhunu özgürlüğe çözer, onun varoluşunu sağlar. Hepsisi de sevgiliye aittir bunların. En gerekli yaşta - başlık yüzünden, kan davası yüzünden - elde edilemeyen, yoksunluğu duyulan sevgiliye aittir.

Onu görüş :

Gül bileyi bileyi
Yarimin yanağında
Vardım rasladım ona
Çamaşır ırmağında

Ona yakarış :

Cebimde armudiye
Hediye hediye
Kurudu dudaklarım
Cilvelim diye diye

Ondan dilek :

Kapısının önünde
Seren asılır seren
Kurudu dudaklarım
Gel öpeyim bir kere

şuk) ise vay haline!.. Olay ikinci ve üçüncü guruplar tarafından da tekrarlanınca, bütün düğün halkı tarafından duyulur ve duyulunca da Sağdıçla alay eden edene!.. Bu suretle Düğüncüler arasında gülme, söyleme, lâtife etme fırsatı elde edilmiş bulunurdu.

Onun alâmet-i farikası :

Kapısının önünde
Su akar oluk oluk
Ben tanıyorum yarı
Çehresi soluk soluk

Artık sıcak vurur başına delikanlının.
Birdenbire cinsel güdülerini ön plâna geçer :

Keçi yayarım keçi
Nerde benim kemerim
O tombul memeleri
Oğlak gibi emerim

Oy kumarım kumarım
Ben de senden umarım
O tombul memelere
Arı gibi konarım

Kemencemin başında
Vardır pul pul paralar
Dışledim yanağımı
Ettim onda yaralar

Modayı ve zamaneyi eleştirir :

Yeni yetişen kızlar
Saymayı annesini
Dar eder fistanını
Gösterir memesini

Güneş eritir güneş
Güneyleyin karını
Yeni kızlar seviyor
Entarinin darını

Lirikleşir :

Tüfeğim dolu saçma
Vururum seni kaçma
Yüreğim dolu verem
Bir verem de sen açma

Ey gidi yalan dünya
Gitti kalmadı gitti
Yüreğimin üstünde
Yeni yaralar bitti

Fındık toplamaktan ve ayrılıktan yorulur, bıkar sanki dünyadan :

Hey ettim koyunumu
Düzü yayarım düzü
Günler de tükenmiyor
Hey Allahım al bizi

Balıkçının Oğlu

Derleyen : Veysel ARSEVEN

Bir varmış, bir yokmuş, Allahın kulu pek çokmuş. İnebolu, Yanbolu; iki boş bir dolu, bende bilmece dam dolu.

Evvvel zamanların birinde, bir padişahın ülkesinde, fıkara bir balıkçı vardı. Gün geldi balıkçı öldü, bir oğlu kaldı arkada. Babasının sanatını eline alarak, o da balık avcılığına başladı. Gecelerden bir gece, bir düş gördü. Diyordu ki, bir ses. "Yarın tutacağın balıklar, tılsımlıdır. Sakın ha... bunları satma". Sabah olunca, balıkçının oğlu, her günkü gibi balığa gitti. Fakat ancak iki tane balık tutabildi. Biri yeşil, biri esmer. Bunları bir kabin içine koyup evine getirirken, sokağın başında, bir Yahudiyi, kendini bekler buldu. Meğerse aynı gece Yahudi de bir düş görmüş, ona da bir ses söylemişti. "Balıkçının oğlunun bugün tutacağı balıklar, tılsımlıdır. Tanesine ne isterse istesin, verip al". Böylece Yahudi, balıkçının oğlunun gördüğü düştü habersiz, balıklara alıcı çıktı. Delikanlı önce satmam diye direndiyse de, Yahudinin tatlı dilinden ve teklif edilen paranın çekiciliğinden kendini kurtarılarak esmer balığı sattı, yeşil balıkla evine geldi. Yahudiye satılan balık, hergün bir sarı altın kusuyordu. O altınları kusa dursun, biz gelelim balıkçının oğluna. O, gördüğü rüyayı pek önemsememişti. Ertesi gün, her zamanki işine giderken, ka-

bın içindeki balığı unutmuştu bile. Akşam eve gelip içeri girdiğinde, gözleri değirmen taşı gibi açılmış, dili tutuluvermişti. Evi öylesine bir tertipli, düzenli ve silinip süpürülmüş buldu ki, buna bir türlü aklı yatmıyordu. Bir gün böyle, hergün böyle.. Günlerden bir gün, bunda bir iş var diyerek, evinin bir yanına saklandı. Biraz sonra bir de ne görsün? Balık, kabından dışarı fırladı, likabından sıyrıldı, ayın on dördü gibi güzel bir kız ortaya çıktı. Balıkçının oğlu tüm yuttu küçük dilini. Kızı uzun uzun seyre daldı. Sonra aklına ilk gelen şey, balığın likabına el koymak oldu. O anda kız dilenerek :

— Aman yiğidim, likabıma sakın zarar verme. Belki gün gelir bir sıkıntıya uğrarsın, ben seni kurtarabilirim o zaman, dediyse de, balıkçının oğlu likabı ateşe atıp yaktı. Komşular, balıkçının oğlunun hallerinden şüpheye düşmüşlerdi. Bir gün evi gözetleyen biri, güzel güzelini görünce, yemedi, içmedi, bunu gidip ülkenin padişahına yetiştirdi.

— Aman padişahım, balıkçı oğlunun evinde öylesine bir güzel var ki, ancak sizlere yaraşır, deyince, padişah hemen vezirini yanına alıp, balıkçı oğlunun evine doğru yürüdü, güzel güzelini gördü. İçi gitti ama, işi yasına uydurmak için, sarayına dönüp düşünmeye başladı. Sonra

da balıkçının oğlunu huzuruna çağırıp :

— Dünya güzelini nereden getirdin? diye sordu.

— Bir balığın içinde buldum, dedi delikanlı.

— Çinhindi'de bir dünya güzel var. Ben asker çıkardım, onun saçını bile göremedim. Sen, ya yalancı, ya da sihirbazın birisin. Bu dünya güzelinin saçları tüm elmadır. Onun saçının bir peliğini bana getirdin, getirdin; getirmesen, boynunu cellâda vurduracağım, der padişah.

Balıkçının oğlu saraydan ayrılp, üzgün üzgün, evine geldi. Bunu gören kız :

— Aman efendim, nedir tasan, böyle üzgünsün, diye sordu.

— Ben üzgün olmayayım da kimler olsun. Padişah benden Çinhindi güzelinin bir peliğini istedi. Kendisi o kadar asker saldığında, onun yüzünü bile görememiş, ben nasıl getiririm. Getirmesem beni cellâda verecek, onun için üzgünüm.

— Benim likabımı yakmasaydın, Çinhindi güzelinin saçını getirmek, bir an işi olurdu. Ama şimdi biraz zor olacak. Zorluğunu da sen çekeceksin. Şimdi beni iyi dinle. Çinhindinde, sarp bir dağın tepesinde, bir saray vardır. Sarayı, iyi yetiştirilmiş filler bekler. Bahçe kapılarında aslanlar, kaplanlar nöbet tutar. Tam şu sırada aslanlarla kaplanlar beş gün için istirahatlidirler. Dünya güzelini de şu sırada uy-

kudadır. Hemen ustura ile peliğinin birini keser, arkana bakmadan yürürsün. Arkana bakacak olursan, tılsım bozulur, o zaman devler seni param parça ederler. Sözü bitirince, hafifçe üfürdü, bir rüzgâr gelip balıkçı oğlunu aldı, göz açıp kapayıncaya kadar, sarp bir dağın üzerine bıraktı. Delikanlı, oyalanmadan saraya girdiğinde, Çinhindi güzelini gerçekten de uyur buldu. Peliklerinden birini kesip hemen gerisin geri döndü. Bir de Çinhindi güzeli uyardı ki, saçları kesilmiş. Hemen "aslanlarım, kaplanlarım, salman" diye bağırdıysa da, hayvanlar kuyrukalarını bile kıvıldatmadılar. Fillere koştu; filler dahi delikanlıyı yakalayamadılar. Bunları gören güzel :

— Eğlen biraz delikanlı Ben sihirli tarağımı alıp geleyim. Benim burada bulunmamın bir gerekçesi kalmadı artık. Ben de seninle geleceğim.

Delikanlı, fillerin tehlikesinden kurtulunca, arkasına bakmadan, oturup kızını beklemeye koyuldu. Az sonra kız, sihirli tarağı elinde, delikanlının yanına geldi.

— Yum gözlerini yiğidim, dedi. Balıkçının oğlu gözlerini açtığı anda, kendini evinin kapısı önünde buldu. Ertesi gün kızın peliğini padişahın önüne bıraktı, dünya güzelini de birlikte getirdiğini söylemeden, evine döndü. Padişah baktı ki, saçlar tüm elmadır. Sevincinden yerinde duramaz oldu. Fakat balıkçı oğlunun işgüzar komşuları, gene yemediler, iç-

mediler, haberi saraya çabucak iletiler.

— Bre kendini bilmez adam, diye kükredi padişah. Çinhindi güzelini kendine mi alıkoymdun ?

— Fakat, padişahım, siz benden saç istediniz, saç getirdim, dedi delikanlı. Kendisini istemediniz ki, size getireyim.

Bunun üzerine padişah, bir an düşündü. "Ben bu balıkçı oğlundan, dünyada bulamayacak bir şey isteyim de, bulamasın. O zaman boynunu cellâda vurdururum, diye geçirdi içinden. Sonra delikanlıya dönerek :

— Bana üç tane cennet elması getirdin, getirdin. Getirmesem, boynunu vur-

duracağım, dedi.

Delikanlı saraydan ayrılp, üzgün üzgün eve geldi. Bunu gören Çinhindi güzeli :

— Neden böyle üzgünsün yiğidim? diye sordu.

— Padişah benden üç tane cennet elması istedi. Ben cennet elmasını nereden bulurum. Ben üzülme-yeyim de, kim üzül-sün. Cennet elması dünyada bulunur mu? dedi delikanlı. Getirmesem boynumu cellâda vurduracak.

— Tasa etme yiğidim, dedi kız. Ben sana yardım ederim. Sonra her ikisi evden çıkıp, ıssız bir yere vardılar. Sihirli tarağı şöyle bir sıvazladı kız, delikanlı kendini Kafı Küf dağının

İkisi de mes'ut!

Çünkü, **Tasarruflarını** İkramiye kazanma şansı büyük olan **TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI** nda topluyorlar.

(Basın : A. 20154 - 10580 - 28)

cennet bahçesinde buldu. Bahçenin içinde iki havuz vardı. Biri altından, biri gümüşten. Türlü çiçekler bahçenin güzelliğini tamamlıyordu. Delikanlı, kızın dediklerini hatırlıyarak, çiçeklerin arasına saklandı. Tam öğle üzeri, üç tane zümrüdü anka kuşu gelip gümüş havuzun kenarına kondular. Sonra kuş esvaplarını çıkarıp birer huri kızı oldular, havuza girip yıkandılar. Durulanmak için altın havuza geçince, delikanlı, esvaplarından birini çiçeklerin arasına çekti. Durulanan huri kızları esvabını giyip uçtu. En son kalan esvapsız kaldı. O zaman delikanlı çiçeklerin arasından kendini gösterdi.

— Bana üç tane cennet elması getirirsen, esvaplarımı veririm, dedi. Huri kızı, elmaları getireceğine söz verdikten sonra esvaplarını giydi, cennete varıp bir heybenin terkisini elma ile doldurdu, bütün huri kızları ile helâllaşıp delikanlının yanına döndü. Çünkü insanoglunu gören huri kızlarına artık cennet haramdı.

— İşte yiğidim, dedi. Hem elmaları, hem kendimi getirdim. Ben artık senin eşin oldum. Delikanlı elinde tarağı sıvazladı, bir anda kendini evinin kapısı önünde buldu. Hiç oylanmadan, heybenin terkisinden üç tane elma alıp, padişahın huzuruna çıktı. Padişah, burcu burcu kokan elmaları görünce, hemen bir tanesini kesip yedi. Cennet elmasının çekirdeği iki tane olurmuş. Çekirdeklerin ikisini de masanın üzerine koydu, bun-

lar iki elma oldu. Cennet taamı tükenmez, çoğalır. Padişah bunu görünce :

— Aslanım, cennete nasıl vardın? diye sordu.

— Allah diledi, vardım. Bunun üzerine padişah yeniden düşünceye daldı. Bu halini gören veziri :

— Padişahım, ne düşünürsünüz öyle? dedi.

— Şu balıkçı oğlunun karametlerini düşünüyorum.

Balıkçının oğlu evine dönmüş, üç güzel kızın yanında oturuyordu. Bunu gören komşulardan biri, yemedi, içmedi, haberi çabucak, saraya ilettili.

— Aman padişahım, balıkçının oğlu bu sefer de bir huri kızı getirmiş. Böylesi ancak size yaraşır, dedi.

Padişah hemen balıkçının oğlunu çağırttı ve :

— Üç gün içinde, denizin ortasına, altlı üstlü bir saray yaptınsa, yaptın. Yapamazsan boynunu cellâda vurduracağım, diye kükredili.

Balıkçının oğlu evine geline üzgün dönmüştü. Bu sefer huri kızı :

— Neden böyle üzgünsün yiğidim? diye sordu.

— Padişah benden, üç gün içinde, denizin ortasına, altlı üstlü bir saray yapmamı istedi. Yapamazsam boynumu cellâda vurduracak. Ben üzülmeiyim de kimler üzülün ?

— Tasa çekme yiğidim, dedi huri kızı. Ben sana yardım ederim. Sonra kapağı çıkıp, ellerini birbirine vurunca, bütün huri kızları güvercin olup geldiler.

— Her biriniz bir taş getirip, denizin ortasına

altlı üstlü bir saray yapacaksınız.

Güvercinlerden her biri bir yana dağılarak, az sonra birer taşla döndüler, göz açıp kapayıncaya kadar, denizin ortasına altlı üstlü bir saray yaptılar ki, dille anlatmak mümkün değil.

— Hadi şimdi git, o gözü doymaz padişaha, pek arzuladığı sarayının bittiğini söyle, dedi huri kızı, balıkçının oğluna. Gelsin, gezip görsün içini.

Padişah vezirini alıp deniz kenarına geldi ki, gözleri bir anda, sarayın güzelliği karşısında kamaşır verdi. Sonra kayıklara binip saraya girdiler. İşte ne olduysa, o zaman oldu. Huri kızının bir el çırpması ile, binlerce güvercin, koyu bir bulut gibi üşüşüverdiler.

— Herkes, getirdiği taşını alıp, eski yerine götürsün, dedi huri kızı. Bir anda, o göz kamaştırıcı saraydan ve o gözü doymaz gaddar padişah ile akıl hocası vezirinden en ufak bir iz bile kalmadı. Onları doyura doyura ancak engin denizin tuzlu suları doydurmuştu ama, hayatları pahasına.

Balıkçının oğlu elli gün sazınan, altmış gün davulbazınan öylesine gösterişli bir düğün yaptırdı ki, konanlar göçtü, yiyenler içti, maşallah diyen geçti. Darısı öteki balıkçı oğullarının başına.

★

Anlatanın adı : Mehmet Ali Çıplak, Yaşı : 52, Nereleli : Kırşehirli, Alındığı tarih : 26 Nisan 1955, Ne suretle alındığı : Alâattin Çıplak aracılığı ile.

New-York'ta Türk Sanatıyla İlgili Bir Konferans ve Bir Sergi

Yazan : Çora HINÇER

PROF. DR. ERNEST GRUBE'NİN TÜRK SANATI HAKKINDAKİ ÇALIŞMALARI VE BU KONUDA VERDİĞİ KONFERANS

1968 yılının ilk aylarında Amerikalılar Türk sanatı hakkında geniş şekilde aydınlanma fırsatına kavuşmuşlardır. Birkaç ay evvel toplanan Müsteşirler Kongresinden sonra New York'taki ünlü Metropolitan Sanat Müzesinin İslâm Sanatı Bölümünün Direktörü Dr. Ernest Grube, Ocak ayı içinde "Türk Sanatı" konulu bir konferans vermiştir. Müzedeki görevine ilâveten Columbia Üniversitesinde İslâm Sanatı Profesörü olan Ernest Grube, Türk sanatının safhaları ve şaheserleri hakkında geniş bilgi vermiş ve birçok eserin resimlerini projeksiyonla göstermiştir.

Prof. Grube konferansında, Türklerin daha 15 inci yüzyılda gerçekçi portre sanatını geliştirmiş olduklarına dikkati çekmiş, çinicilik ve kumaş desenleri bakımından Türklerin İslâm âlemindeki en büyük eserleri verdiğini söylemiştir. Tanınmış sanat tarihçisine göre, İslâmiyet tarihi ile ilgili gerçekçi ve temsili eserlerin çoğunun Türk ressamı tarafından yapılmıştır. Hattatlık ve seramik alanlarındaki Türk başarıları üzerinde önemle duran Prof. Grube, Türk sanatının "mücerret üslûpla gerçekçiliği birleştirmek bakımından İslâm âleminde eşsiz" olduğunu belirtmiş ve Batıda sık sık ileri sürülen iddianın aksine Türklerin taklitçi olmayan orijinal bir sanat dehâsına sahip olduklarını söylemiştir.

"İslâm Minyatürcülüğü" ve "İslâm Sanatı" adlı iki büyük eser vermiş olan Prof. Grube, konferanstan sonra Milliyet'e verdiği özel demeçte demiştir ki: "Emel ve tasarımlarımdan biri, Türk sanatının çeşitli yönleri üzerinde büyük bir kitap hazırlamaktır. Topkapı Sarayındaki resimlerin replodüksiyonlarını bir araya getirecek bir seri katalog yayınlanması için de teşebbüslerde bulunmaktayız."

TÜRK HAZİNELERİ SERGİSİ NEW YORK'TA DA AÇILDI, BU MÜNASEBETLE BÜYÜK BİR TÖREN YAPILDI

Uzun süredir Amerika'nın çeşitli şehirlerini dolaşmakta olan "Türk Hazinesi" sergisi son durağı olan New York'ta Osmanlı geleneklerine uygun bir ihtisamla açılmıştır. Ünlü Metropolitan Sanat Müzesinin havuzlu büyük salonunda yapılan davette, New York'un sanatçı, diplomat, Türkolog ve yazarlarından en ünlüleri hazır bulunmuşlardır. Bu münasebetle Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşar Muavini tarihçi Mehmet Önder de New York'a gitmiş, bir konuşma yapmıştır.

Davetli hanımların çoğunun Türk kıyafetleri giydiği bu gecenin en ilgi çekici hanımlardan biri, sırma işlemeli bir üç etek giyen İslâm Sanatı Bölümünün Direktörü Prof. Dr. Ernest Grube'nin İtalyan asıllı eşi Alberta Grube idi. Yine Türk Sanatı uzmanı Richard Ettigghausen'in eşinin beyaz tuvaletinin beline bağladığı bir Türk motifli eşarp çok beğenilmiştir.

Ziyafete tarihî Türk kostümleriyle katılan hanımlarımızın elbiseleri bilhassa yabancıların çok ilgisini çekmiştir. Meselâ, Birleşmiş Milletler Başdelegemizi Orhan Erap'ın eşi Jale Eralp, 18 inci yüzyıldan kalma bir üç etek giymiştir. Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Melih Esenbel'in eşi Emine Esenbel ile kızı Selçuk Esenbel'in Türk motifleriyle işli üç etekleri Olgunlaşma Enstitülerinde hazırlanmıştı. Hele Sefiremizin elbisesindeki bütün renklerden alınan taşlarla işli hotozu New York sosyetesini hayran bırakmıştır. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının Protokol Şefi Sinan Korle'nin gazeteci eşi Sâra Korle'nin koyu mavi bindallısı ve yine orada çalışan mühendislerimizden Orhan Barım'ın eşi Simin Barım'ın üç eteği çok ilgi çekmiş ve hayranlık uyandırmıştır.

Bu iki vesile ile Amerikalılar, Türkleri ve Türk sanatını daha yakından tanımak imkânını bulmuşlardır.